

AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLMANIN VATANDAŞLARA TANIMIŞ OLDUĞU BELLİ BAŞLI HAKLAR

Yrd. Doç. Dr. **Ender Ethem ATAY**
Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi
İdare Hukuku Öğretim Üyesi

«Si les pays européens parvenaient à s'unir, leurs 300 à 400 millions d'habitants connaîtraient par le fruit d'un commun héritage, une prospérité, une gloire, un bonheur qu'aucune frontière ne limiterait (...). Il nous faut ériger quelque chose comme les Etats-Unis d'Europe.»

Sir Winston CHURCHILL, **Zürih konuşması, 19 Eylül 1946.**

İÇİNDEKİLER

- I. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN OLUŞTURULMASINA KADAR GEÇMİŞ OLAN TARİHSEL SÜRECİN ÖZETİ
- II. ORTAK PAZAR'IN İŞLEVİ NEDİR ?
- III. ORTAK POLİTİKALAR
- IV. VATANDAŞLARA TANINAN BELLİ BAŞLI HAKLAR
 1. İŞ ARAMA
 2. YERLEŞME HAKKI
(YERLEŞİLEN ÜLKE VATANDAŞLARIYLA AYNI HAKLARA SAHİP OLMA)
 3. OTURMA İZİNİ
 4. YER DEĞİŞTİRME
 5. KADINLARLA ERKEKLER ARASINDA HAKLAR AÇISINDAN EŞİTLİK İLKESİ
 6. AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYE ÜLKELERİN HER YERİNDE İLGİLİNİN SAHİP OLDUĞU NİTELİKLERİN TANINMASI İLKESİ
 7. GENÇLERE TANINAN AVANTAJLAR
 8. SERMAYENİN VE HİZMETLERİN SERBEST DOLAŞIMI
 9. BİREYİN SAHİP OLDUĞU HAKLARININ TANINMASINI SAĞLAMAK İÇİN BAŞVURABİLECEĞİ İMKÂNLAR

10. AVRUPA BİRLİĞİ VATANDAŞLIĞI

SONUÇ

KAYNAKÇA

I. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN OLUŞTURULMASINA KADAR GEÇMİŞ OLAN TARİHSEL SÜRECİN ÖZETİ¹

1

Ayrıntılı bilgi için bkn. ALLAIS Maurice: *L'Europe face son avenir: que faire?*, Editions Clément Juglar / Editions Robert Laffont, 1991; BERTHIAUME Marc - REVOL René: *La Communauté Européenne, De l'intégration Economique à l'union monétaire*, Librairie Vuibert, Paris, Septembre 1992, sh. 11 vd.; CARTOU Louis: *L'Union européenne, Traité de Paris-Rome-Maastricht*, Précis Dalloz, Paris, 1994, sh. 3-65; DEFARGES Philippe Moreau: *L'Europe et son identité dans le monde*, Les Editions STF, Paris, 1983, sh. 27 vd.; DENIAU Jean-François, DRUESNE Gérard: *Le marché commun*, PUF, Que sais-je?, 11ème Edition, Paris, 1991; *Etapas européennes, chronologie de la Communauté européenne*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1997; FONTAINE Pascal: *L'Union européenne*, Editions du Seuil, Mai 1994, sh. 7 vd.; GERBET Pierre: *La naissance du marché commun*, Editions Complexe, Bruxelles, 1987; GLASNER Hans-Jaachim: "Les objectifs de la Communauté Economique Européenne origine et développements" in *Mélanges en hommage à Jean Boucauls*, Dalloz, Clamecy, 1991, sh. 285-295; GROEBEN Von Der: *Combat pour l'Europe, La construction de la Communauté européenne de 1958 à 1966*, Commission des Communautés Européennes-Collection Perspectives Européennes, Bruxelles-Luxembourg, 1984; HEN Christian, LEONARD Jacques: *L'Europe*, La Découverte, Paris, 1990, sh. 5-44; ISAAC Guy: *Droit communautaire général*, 4ème Edition, Masson, Paris-Milan-Barcelone, 1994, sh. 15-28; KLEUNGEN M.: *Droit européen*, Technipus, Toulouse, 1992, sh. 6-25; LABOUZ Marie-Françoise: *Le système communautaire européen*, Berger-Levrault, Paris, 1988, sh. 15 vd.; LAURETTE Philippe: *La construction européenne*, Syros-Alternatives, Paris, 1992, sh. 13-58; *Le Livre de l'Europe, Atlas géopolitique*, Stock / Edition 1, Montrouge, 1990, sh. 112-143; MASCLÉ Jean-Claude: *L'Union politique de l'Europe*, PUF, Que sais-je?, 4ème Edition, Paris, 1990; MATHIEU Jean-Luc: *La Communauté européenne: marché ou Etat?*, Nathan, Paris, 1990, sh. 11 vd.; MORIN Edgar: *Penser l'Europe*, Gaimard Editions, 1987; RIDEAU Joël: *Droits institutionnel de l'union et des communautés européennes*, L.G.D.J., Paris, 1994, sh. 1-42; SIDJANSKI Dusan: *L'Avenir fédéraliste de l'europe, La Communauté européenne, des origines au traité de Maastricht*, PUF, Paris, 1992; TOULEMON Robert: *La construction européenne*, Editions de Fallois, Paris, 1994; VALLEE Charles: *Le droit des Communautés européennes*, PUF, Que sais-je?, 2ème Edition, Paris, 1986, sh. 7-19; ZORGBIBE Charles: *La construction politique de l'Europe 1946-1976*, PUF, Vendome, 1978; ZORGBIBE Charles: *Histoire de la construction européenne*, PUF, Paris, 1993.

Yüzyıllardan beri Avrupa dünyanın merkezi olmuştur; bu kıta üzerinde teknik ve bilimsel devrimler gerçekleşmiştir ve modern anlamda devlet Avrupa'da şekillenmiştir. Yaratıcı nitelikteki bu teknik ve bilimsel patlama benzeri görülmemiş bir yayılcılığa eşlik etmişti.² II. Dünya Savaşı'nın arefesinde Avrupalı güçlü devletler yeryüzünün 1/3'ünden fazlasını sömürgeleştirmişlerdi ve Avrupa kıtasından 30 kez daha büyük olan bu bölgelerde siyasal, askeri, ekonomik ve kültürel güçlerini empoze etmişlerdi. Bununla birlikte, II. Dünya Savaşı bu hususların tümünün tekrar gündeme getirilme-sine sebebiyet vermiştir. Savaş Avrupa'da başlamış ve bu kıtayı harabeye çevirmişti; milyonlarca ölü, çok kötü nitelikte bir ekonomi, zayıflamış bir güç ve çöküş halinde bulunan bir etkileme. Sömürge imparatorluklarının yıkıldığı ve sömürgeleştirilmiş halkların bağımsızlık mücadelesi verdikleri bir sırada; ABD ve SSCB süper güç olarak dünyaya egemenliklerini empoze etmekte idiler. Avrupa kendi içinde her şeyden önce, galipler ve mağluplar olmak üzere, ama özellikle birbirinin zıddı olan iki siyasal sistem arasında Soğuk Savaşın başladığı ve "demir bir perdenin" kıtayı iki kampa ayırdığı sırada, bölünmüştü.

Bu boyutta önemli olan bu sorunlar karşısında tepki göstermek gerekiyordu. Avrupa Topluluğu ilk önce sağlam temeller üzerinde Avrupa'nın yeniden harekete geçirilmesi ve özellikle kurucularının espirisinde bulunan gelecekte oluşabilecek güce dayanan çatışmaları önlemek; bir başka ifade ile Avrupa'yı oluşturan devletler arasındaki olası bir savaşı maddî açıdan imkânsız kılmak için kurulmuştur.

Avrupa Topluluğu Soğuk Savaşın zor yıllarında kurulmuştur. Dönemin Fransa Dışişleri Bakanı olan Robert Schuman'ın kendi ismini taşıyan plânının³ modellerini ve amaçlarını belirlediği sırada, 9 Mayıs 1950 tarihinde Topluluğun kuruluş anlaşması imzalandı. 1951 yılında *Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu*'nun (AKÇT) kurulması Schuman'ın plânın temel amacına cevap vermişti: Savaş için olduğu gibi barış için de vazgeçilmez olan temel kaynakların birlikte kullanıma tahsisi. Paris Antlaşması bu amaç için Belçika, Fransa, Federal Almanya, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda'yı bir araya getirdi. Avrupa Birliği'ne doğru ilk adımların çoğu AKÇT içinde hayat bulmuştur. İlk dönemlerde, kömür ve çelik gibi bir takım sektörlerde entegrasyon sağlanmıştır,

² Bkn. LACOSTE Yves: « *L'Europe: de l'Atlantique au Pacifique?* » in *Les nouvelles frontières de l'Europe*, Economica, Paris, 1993, sh. 13-19; SOULIER Gérard: *L'Europe, histoire, civilisation, institutions*, Armand Colin, Paris, 1994; WENGER Jean De: *L'Europe un destin voulu*, Hatier, Paris, 1977.

³ 5 Mayıs 1950 tarihli Schuman Deklarasyonu için bkn. PHILIP Christian: *Textes institutifs des Communautés Européennes*, PUF, Que sais-je?, 2ème Edition, Paris, 1990, sh. 4-5; SIDJANSKI Dusan, age., sh. 51-55; ZORGBIBE Charles: *La construction politique de l'Europe 1946-1976*, sh. 25-27; ZORGBIBE Charles: *Histoire de la construction européenne*, sh. 38-40.

daha sonra bu entegrasyon diğer sektörlere ve nihayet Avrupa ekonomisinin tamamına yayılmıştır. Bu girişim aynı zamanda üye devletlerin egemenliklerin bir kısmını net bir şekilde iradî olarak Topluluğun ortak kullanımına sunulmasında içermektedir. Sonuç olarak belki de Avrupa Birleşik Devletlerinin kuruluşuna böylece ulaşılmış olunacaktı.

Bir kaç yıl sonra 1957 yılında Avrupa ülkelerinin ekonomilerinin entegrasyonunda karar verici nitelikte olan bir etap aşılmış oldu. Roma Antlaşması'nın imzalanması *Ortak Pazar* adı altında tanınmış olan *Avrupa Ekonomik Topluluğu*⁴ (AET) ve nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanılmasında işbirliğinin geliştirilmesini amaçlayan *Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu*'nun (AAET) doğumunu gerçekleştirmiştir. 1973 yılında Danimarka, İrlanda, ve İngiltere de altı kurucu devlete katılmışlardır. 1981 yılının Ocak ayında Topluluk Yunanistan'ında katılımıyla on üyeli olacak şekilde bir daha genişlemiştir. 1986 yılında Toplulukların kurucu antlaşmalarını tamamlayan Tek Avrupa Senedi (*Acte unique européenne-Single European Act*) 1 Ocak 1993 tarihinden önce «Avrupa iç pazarının gerçekleştirilmesi» ve «ortak politikalara yeni bir hız vermek» için imzalanmıştı.⁵ Aynı yıl İspanya ve Portekiz AET'nun üyeliği statüsünü kazanmışlardır. 1 Ocak 1995'de Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın katılmasıyla bugün Topluluk 15 üyeye ulaşmıştır.

Avrupa Birliği'nin yeniden genişlemesinin söz konusu olduğu ve Türkiye'nin bu süreçteki pozisyonunun net bir şekilde belirlenmediği halihazırdaki durumda⁶, Türkiye - Avrupa Birliği ilişkisinin tarihini kısaca özetlemek yerinde olacaktır. 1949 yılında Avrupa Konseyi'ne, 1952 yılında NATO'ya katılan Türkiye, Avrupa Topluluğu'nu kuran 1957 tarihli Roma Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra Toplulukla müzakerelere başladı ve 1960 askeri müdahalesinden doğan bir gecikme yüzünden 1963 yılında imzalanan *Ankara Antlaşması* ile Toplulukla ortaklık kurabildi. Bu ortaklık antlaşması 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokollarla birlikte Türkiye'nin Topluluklarla ilişkilerinin gelişmesini; hazırlık ve geçiş dönemlerinden sonra mal, işgücü ve sermayenin serbest dolaşımı için takvimleri

⁴ Roma Antlaşması için bkn. DUBOUIE Louis, GUEYDAN Claude: *Grands textes de droit communautaire*, 2ème Edition, Dalloz, Paris, 1990; Türkçe çevirisi için bkn. Halûk GÜNUĞUR (Çeviren ve Derleyen): *Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma (Roma Antlaşması)*, Genişletilmiş İkinci Baskı, Ankara, 1988.

⁵ Bkn. DUBOUIE Louis, GUEYDAN Claude: age.; *La mise en oeuvre de l'Acte unique européen*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1990; MATHIEU Jean-Luc, age.; *Single European Act*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1986.

⁶ 12-13 Aralık 1997 tarihleri arasında Lüksemburg'da yapılan Avrupa Birliği toplantısında Birliğin genişleme dalgasının dışında tutulan ülkemizin durumu daha sonra yapılan açıklamalarda hangi statüye oturtulduğu net bir şekilde belirlenemediği için bu ifade kullanılmıştır.

ve bir *Gümrük Birliği*⁷ kurulmasından sonra (1995) tam üyeliğin incelenmesini kapsıyordu. Bu sırada Topluluk malî protokollarla Türkiye'nin kalkınma yükünün azaltılmasını da öngörüyordu. Başlangıçta çok hızlı bir gelişme gösteren Türkiye-AET ilişkileri her iki tarafın bu ilişkilerin gelişmesine yeterli kadar önem vermemeleri yüzünden dinamizmini kaybetti ve 1974 yılından sonra ilişkiler gevşedi ve 1981'de Yunanistan'ın tam üye olmasından sonra buhranlı dönemler başladı.

Türkiye durumunu açıklığa kavuşturmak amacı ile 14 Nisan 1987'de tam üyelik için başvurdu. Topluluk, 1992 yılına kadar Topluluğa tam üye alınmayacağını, ancak Türkiye ile ilişkilerini geliştirmek istediğini, Türkiye'nin üyeliğinin önünde tam üyeliği güçleştirecek (enflasyon, Kıbrıs ve Yunanistan engelleri, insan hakları, nüfus artış hızı gibi) engeller bulunduğunu beyan etmiş ve Türkiye ile 1995 yılında Gümrük Birliği kurmak istediğini bildirmişti. Daha sonraki gelişmeler Türkiye'nin 1 Ocak 1996 yılından itibaren yürürlüğe giren Avrupa Birliği ile *Gümrük Birliği Anlaşması* imzalaması ile sonuçlanmıştır⁸.

II. ORTAK PAZAR'IN İŞLEVİ NEDİR ?⁹

«Topluluğun görevi, bir Ortak Pazarın kurulması ve üye devletlerin ekonomik politikalarının giderek birbirine yaklaştırılmasıyla Topluluğun tümünde, ekonomik çabaların uyumlu gelişmesini, bir araya getirdiği devletler arasındaki sıkı ilişkilerin ve yaşam düzeylerinin dengeli ve devamlı olarak genişlemesini ve sağlamlığının artırılmasını gerçekleştirmektir.»

Roma Antlaşması, madde 2.

Yukarıda belirttiğimiz gibi Topluluğu kuranların esas amacı; Topluluğu oluşturan devletlerin çıkarlarını birbirine bağlamak ve aralarında zorunlu bir dayanışma kurmak için, söz konusu devletler arasında ekonomik işbirliğini

⁷ En geniş anlamıyla "*Gümrük Birliği*" taraflar arasındaki ticarete gümrük vergileri, eş etkili vergiler ve miktar kısıtlamalarıyla, her türlü eş etkili tedbirin kaldırıldığı ve ayrıca, birlik dışında kalan üçüncü ülkelere yönelik olarak da, ortak gümrük tarifesinin uygulandığı bir ekonomik entegrasyon türüdür.

⁸ Bkn. ÖZKAN İ. Reşat : *Dış Kapının Dış Mandalı Dış Politika*, Çınar Yayınları, İstanbul, 1997, sh. 195 vd.

⁹ ALLAIS Maurice: age.; sh. 39 vd.; BERTHIAUME Marc - REVOL René: age., sh. 55 vd.; BIZAGUET Armand: *Le grand marché européen de 1993*, PUF, Que sais-je? 3ème Edition, Paris, 1991; CARTOU Louis: *Communauté européenne*, Dalloz, 9ème Edition, Paris, 1989, sh. 327 vd.; DENIAU Jean-François, DRUESNE Gérard: age.; FONTAINE Pascal: age., sh. 101 vd.; GERBET Pierre: age., sh. 57 vd.; KLEUNGEN M.: age., sh. 96 vd.; *Le marché unique européen*, Editions Romillat, Paris, 1991, sh. 10 vd.; MATHIEU Jean-Luc: age., sh. 31 vd.; TAVITIAN Roland: *Le système économique de la communauté européenne*, Dalloz, Paris, 1990, sh. 94-106; TOULEMON Robert: age., sh. 94-106; ZORGBIBE Charles: *Histoire de la construction européenne*, sh. 301-330.

gerçekleştirmek idi. Bu bakış açısında amaçlanan noktaya, ulusal gümrük sınırlarında ödeme yapmak zorunda kalmaksızın, üretilen malların serbestçe dolaşabileceği geniş bir Ortak Pazar içinde AET'nun üyesi devletlerin ekonomilerinin birbiri ile birleştirilmesiyle başlanacaktır. Buna karşılık, üçüncü ülkelerden yapılacak ithalatlar, üye devletlerden hangisi kanalıyla Topluluğa girmiş olursa olsun, ortak bir gümrük tarifesine tâbi kılınır. Toplulukların endüstrilerinin üretilen malların satılabildiği daha güvenli, daha geniş bir pazarın oluşturulması Topluluğun oluşumundaki asıl olan fikirdir. Kurulan rekabet ortamı böylece daha fazla rekabet gücü olan işletmeleri teşvik eder. Bu mekanizma o halde ekonomik gelişmeyi kolaylaştırır ve Topluluğa üye olan ülkelerin vatandaşları bundan yararlanırlar: İşçiler daha yüksek ücret hakkını elde ederler ve tüketiciler en iyi fiyata ürünleri satın alabilirler. Ayrıca, Topluluğun her bir vatandaşı Topluluk içinde sadece serbestçe dolaşma hakkına sahip olmakla kalmaz; ancak, kendi istediği herhangi bir üye devlette yaşayabilir veya çalışabilir.

Ekonomik işlevlerin serbestce icra edilebildiği bir Ortak Pazar kavramı; üye devletlerin birinin vatandaşı olan bütün gerçek ve tüzel kişilerin diğer bütün üye ülkelerde yerleşebilmesine, çalışabilmesine ve bulunduğu ülkede bu ülke vatandaşlarına uygulanan şartlar içinde ürettiği hizmetleri sunabilmesini içerir. Dolayısıyla, vatandaşlık kıstası ne çalışma gücünün ne de serbest meslek aktivitelerinin yerine getirilmesinde artık etkileyici olmamak zorundadır.¹⁰ Bu amaçla Roma Antlaşması'nın 3. maddesi; ikinci maddede belirtilen hedeflere ulaşmak için, adı geçen antlaşmada öngörülen şartlar içinde sıra ve sürelerle göre Topluluğun girişiminin «a- Üye devletler arasında malların giriş ve çıkışlarındaki gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarıyla öteki tüm önlemlerin kaldırılmasını, b- Üçüncü devletlere karşı bir ortak gümrük tarifesini ve bir ortak ticaret politikasının konulmasını, c- Üye devletler arasında kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin özgür dolaşımını sınırlayan engellerin kaldırılmasını ... f- Ortak Pazar'da rekabetin bozulmamasını sağlayan bir rejimin konulmasını ... h- Ortak Pazar'ın işleyişinin gerektirdiği ölçüde ulusal mevzuatların yaklaştırılmasını ...» kapsadığını belirtmiştir.

III. ORTAK POLİTİKALAR¹¹

Bir çeyrek asırdan daha uzun bir süreden beri, Ortak Pazar'ı bir

¹⁰ CEREXHE Etienne: *Le droit européen, la libre circulation des personnes et des entreprises*, Editions Nauwelaerts, Bruxelles, sh. 9.

¹¹ Bkn. BIZAGUET Armand: age.; CARTOU Louis: *L'Union européenne*, sh. 369 vd.; *L'Europe société humaine*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1990; DEPARGES Philippe Moreau: age., sh. 211-243; FONTAINE Pascal: age., sh. 145-156; HEN Christian, LEONARD Jacques: *L'Union européenne*, La Découverte, Paris, 1995, sh. 80 vd.; MATHIEU Jean-Luc: *L'Union européenne*, PUF, Que sais-je?, Paris, 1994, sh. 33 vd.; TOULEMON Robert: age., sh. 107 vd.

gerçekliğe dönüştürebilmek için Topluluk farklı sahalarda ancak özellikle aşağıda belirtilen alanlarda ortak politikalarını yürürlüğe koymuştur.

- Tarım pazarlarının istikrarını sağlayan ve Avrupa tarımının modernleşmesine imkân tanıyan *Ortak Tarım Politikası*.¹²

- Yükselen işsizlik karşısında sosyal hakların sağlanması ve çalışma şartlarının birlikteliğinin gerçekleştirilmesi için geliştirilmiş olan *Ortak Sosyal Politika*.¹³

- Sıkıntı içindeki bölgeleri desteklemek ve bölgelerin uyumlu bir biçimde gelişimini garantilemek için uygulanan *Bölgesel Politikalar*.¹⁴

- Topluluk üyesi devletlerin işletmeleri arasında eşit davranılmasını güvence altına almak için belirlenmiş olan *Rekabet Politikası*¹⁵; devlet yardımları, rekabet kuralı serbestisini bozacak şekilde olmamalıdır.

- 1983 yılının Ocak ayında doğmuş olan “Mavi Avrupa” başlığı altında hayata geçirilen ve Topluluğun kaynaklarının bu alanda en iyi bir biçimde kullanmasını amaçlayan *Ortak Balıkçılık Politikası*¹⁶.

- Ticaret serbestisine taraftar olan Topluluk, gelişmekte olan üçüncü dünya ülkeleri ve gelişmiş olan üçüncü devletlerle bir çok antlaşmalar imzalanmıştır.¹⁷

¹² Bkn. CLERC François: *Le marché commun agricole*, PUF, Que sais-je?, 6ème Edition, Paris, 1981; DEPARGES Philippe Moreau, age., sh. 193-210; *L'Europe de 1993 espoirs et risques*, Hatier, 2ème Edition Paris, 1990, sh. 136-195; *Notre avenir agricole*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1992; *Une politique agricole commune pour les années 90*, Office des Publications Officielles des Communauté Européennes, Luxembourg, 1989.

¹³ Bkn. *Construire l'Europe social*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1993; *Le défi social*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1991 (broşür); *Une Europe sociale*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, 4ème Edition, Luxembourg, 1990; MAGLIULO Bruno: *L'Europe sociale des institutions et des hommes*, Nathan, 1991; MILANO Serge: *Le revenu minimum garanti dans la C.E.E.*, PUF, Que sais-je?, Paris, 1989; MOUSSIS Nicolas: *Les politiques de la communauté économique européenne*, Dalloz, Paris, 1982, sh. 131-189; PRETOT Xavier: *Le droit social européen*, PUF, Que sais-je?, Paris, 1990.

¹⁴ Bkn. DOUTRIAUX Yves: *La politique régionale de la CEE*, PUF, Que sais-je?, Paris, 1991; MOUSSIS Nicolas: age., sh. 191-241.

¹⁵ Bkn. DRUESNE Gérard, KREMLIS Georges: *La politique de concurrence de la CEE*, PUF, Que sais-je?, 2ème Edition, Paris, 1990; MOUSSIS Nicolas, age., sh. 347-414; *La politique de concurrence dans la Communauté européenne*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1992 (broşür).

¹⁶ Bkn. *La politique commune de la pêche*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1991.

Bunlardan başka çevrenin korunması¹⁸, işsizliğe¹⁹ ve yaygın hastalıklara²⁰ karşı savaş, tüketicinin korunması²¹, enerji²², taşımacılık²³ görsel yayınlar²⁴ vb. gibi alanlarda Topluluğun gitgide müdahalesinin arttığını da not etmek gerekir.

VI. VATANDAŞLARA TANINAN BELLİ BAŞLI HAKLAR

1. İŞ ARAMA²⁵

«1- Topluluk içinde işçilerin serbest dolaşımı en geç geçiş döneminin sonunda sağlanmış olur.2- Serbest dolaşım, üye

¹⁷ Bkn. BOURRINET Jacques, TORRELLI Maurice: *Les relations extérieures de la C.E.E.*, PUF, Que sais-je?, 4ème Edition, Paris, 1992; BALMOND Louis, BOURRINET Jacques: *Les relations extérieures de l'Union européenne*, PUF, Que sais-je?, Paris, 1995; *La Communauté européenne et l'Amérique latine*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1991 (broşür); *La Communauté européenne et les pays méditerranéens*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1991 (broşür); *Communauté européenne et le tiers monde*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1991 (broşür); COVILLERS Corinne: *Y a-t-il une politique extérieure des communautés européennes?*, PUF, Paris, 1989; *L'Europe, partenaire mondiale, Les relations extérieures de la Communauté européenne*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1991.

¹⁸ Bkn. BARNIER Michel: « *Environnement et solidarité européenne* » in *Les nouvelles frontières de l'Europe*, sh. 125-133; MOUSSIS Nicolas: age., sh. 243-301; *La politique de l'environnement dans la Communauté européenne*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, 4ème Edition, Luxembourg, 1990; *Protéger notre environnement*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1992 (broşür).

¹⁹ DESCHEEMAERE François: *L'Union européenne les grands défis*, Les Editions d'Organisation, Paris, 1995, sh. 77-84.

²⁰ Örneğin kanser hastalığı için bkn. *L'Europe contre le cancer*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, Janvier 1989; *L'Europe contre le cancer*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, Septembre 1990.

²¹ Bkn. *La Communauté européenne et la protection des consommateurs*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, Novembre 1990; MAGLIULO Bruno: age., sh. 167-175; *La politique des consommateurs dans le grand marché*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1990.

²² Bkn. *L'Energie dans la Communauté européenne*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, 4ème Edition, Luxembourg, 1990.

²³ Bkn. *La politique européenne des transports à l'horizon de 1992*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, Août / Septembre 1990; *Des réseaux transeuropéens pour une Communauté sans frontières*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, Avril 1991.

devletlerin arasında, iş, iş kazancı ve işin öteki koşulları bakımından uyrukluluk nedeniyle verilen tüm ayrıcalıkların kaldırılmasını içerir. 3- Serbest dolaşım, kamu düzeni, kamu sağlığı nedeniyle doğrulanan sınırlamalar saklı kalmak üzere : a) Fiilen sunulan işlere başvurmak, b) Bu amaçla üye devletler ülkesinde özgürce yer değiştirmek, c) Ulusal işçilerin çalışmasını düzenleyen, yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak, bir iş yapmak amacıyla üye devletlerin birinde kalmak, d) Bir üye devlet ülkesinde bir işe sahip olduktan sonra, Komisyonca bir uygulama tüzüğü ile belirlenecek koşullar içinde oturmak hakkını içerir. 4- İşbu madde hükümleri kamu idaresindeki işlere uygulanmaz.»

Roma Antlaşması, madde 48.

- Topluluğa üye devletlerden birinin vatandaşı olan herhangi bir şahıs, iş aramak amacıyla en fazla 3 aylık bir süre için başka bir üye devletin topraklarına girme ve burada kalma hakkına sahiptir. Talep sahibinin bir pasaport veya geçerli bir kimliğe sahip olması gerekir. Ancak hiçbir şekilde vize alınması zorunlu değildir.
- Üye devletlerden birine iş aramak maksadıyla girme hakkı ancak *kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı* sebepleriyle sınırlandırılabilir. Eğer böyle bir durum gerçekleşmiş ise talep sahibine hakkını savunması imkânını sağlamak için, red sebeplerini yeterince belirginleştiren noktaları içeren açıklamaların bildirilmesi gerekir. Bununla birlikte, bu gerekçe eğer devletin güvenliğine ilişkin bir sebebe dayanıyorsa, ilgiliye bildirme zorunluluğu ortadan kalkar.
- Üye devletlerin vatandaşları Topluluğu kuran anlaşmayla sağlanmış olan *serbest dolaşım hakkı* gereğince Topluluğun hangi ülkesinde olursa olsun uygun bir iş varsa bu işe kabul edilmesi gerekir
- Eğer bir üye devletin işsiz vatandaşı başka bir üye devlete iş bulmak amacıyla gitmek istiyorsa -gideceği ülkede sosyal sigortalar bakımından güvence altında olma hakkına sahiptir- en fazla üç aylık bir süre için *işsizlik sigortasından* yararlanabilir. Bunun için üç şartın gerçekleşmiş olması gerekir:

²⁴ Bkn. *La politique audiovisuelle de la Communauté européenne*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1992.

²⁵ Bkn. CEREXHE Etienne, age.: DRUESNE Gérard: age., sh 83 vd.; LARY Henri de: *La libre circulation des personnes dans la CEE*, PUF, Que sais-je?, Paris, 1992, sh. 5 vd.; VOGEL Louis, VOGEL Joseph: *Le droit européen des affaires*, Dalloz, Connaissance du Droit, Paris, 1992, sh. 23 vd.

1. * Bir yandan, ilgilinin 4 haftadan beri sigortasının olduğu ülkede bir iş talebinde bulunmuş olması,
 2. * Diğer yandan, ilgilinin iş aradığı ülkede iş arama taleplerinin kaydedildiği listeye kaydolmuş olması,
 3. * Sonuncu olarak ise; topluluğun belirlemiş olduğu bir soru fişinin (formun) doldurulması gerekir.
- İlgilinin iş aramaya gideceği ülkede yapılacak sağlık giderlerinin ödenmesi ve sağlık kontrollerinin yapılmasını sağlamak için bir sistem geliştirilmiştir. Bu sistemin öngördüğü şekli işlemlerin yerine getirilmesi halinde; ilgiliye yapmış olduğu sağlık giderleri iş aramaya gittiği ülkede ödenir.
 - Topluluğun herhangi bir ülkesinde iş aradığı sırada ilgili hem kendi ülkesindeki, hem de bulunduğu ülkedeki iş ve işçi bulma kurumlarının yardımlarından yararlanabilir.
 - Tecrübe edilmek amacıyla yapılmış olan bir sözleşme var ise; ilgili ne özel bir ücret rejimine tâbi tutulabilir ne de ilgilinin ikâmet ettiği devletin kendi vatandaşları için zorunlu kılmadığı bir tıbbî teste tâbi kılınabilir. Gerçekten de ilgili topluluğun işçisi olarak bulunduğu ülkenin vatandaşlarının sahip olduğu hak ve yükümlülükler aynen sahip olur.
 - İş talebinde bulunan bir işçiden çalışmak istediği ülkenin dilini yeterince biliyor olabilme şartı aranabilir. Bununla beraber bir takım işler hiçbir şekilde dile hâkim olmayı gerektirmez.

Birlik ülkelerinin birinde bir iş isteyebilme hakkına getirilmiş olan önemli bir sınırlama vardır. Bu sınırlama kamu hizmetlerinde çalışacak olanların ilgili devletin vatandaşı olmasına ilişkin olan ilkedir. Söz konusu ilkenin kötüye kullanılmasını önlemek için anlamı belirlenmiştir. Buna göre, kamu hizmetinde çalışıyor olarak nitelendirilebilmek için; söz konusu işin kamu gücüne etkili olarak katılma veya devletin genel çıkarlarını korumaya katılmaya ilişkin olması gerekir.²⁶

2. YERLEŞME HAKKI (YERLEŞİLEN ÜLKE VATANDAŞLARIYLA AYNI HAKLARA SAHİP OLMA)²⁷

²⁶ Bu anlamda serbest dolaşım hakkına getirilmiş olan sınırlamalar için bkn. CEREXHE Etienne: age., sh. 55-89; KLEUTGEN M.: age., sh. 145-147; LARY Henri de: age., sh. 42-45; VOGEL Louis, VOGEL Joseph: age., sh. 28-32.

²⁷ CEREXHE Etienne: age., sh. 90 vd. LARY Henri de: age., sh. 21 vd. Daha fazla bilgi için kaynakçada yer alan eserlerin ilgili bölümlerine bkn.

Milliyet sebebiyle ayırıcılık yapılmasının yasaklanması ilkesi AET'yi kuran antlaşmayla tanınmıştır. Bu ilkenin anlamı, Birliğe üye devletlerin her hangi birinin vatandaşının hayatın çeşitli alanlarında özellikle ücret, çalışma ve hayat şartları (konut, sosyal avantajlar vs...), eğitim ve meslekî eğitim konularında ilgili ülkenin vatandaşlarından daha farklı bir davranışa muhatap bırakılmamasıdır. Eşit davranma ilkesi ücretlilere olduğu gibi serbest meslek sahiplerine de uygulanır.

- İlgili, *kıdemden* kaynaklanan avantajlar açısından ikâmet ettiği ülke vatandaşıyla aynı şartlarda yararlanır. Örneğin eğer ilgili, vatandaşı olduğu ülkeye askerlik hizmetini tamamlamak için dönmek zorunda ise, bulunduğu ülke vatandaşının bu hususta yararlandığı haklardan, özellikle işine askerlik dönüşü başlayabilme imkânından yararlanır. Şayet askerlik hizmetinde geçen süre kıdem hesaplanmasında veya ödenecek ikramiyenin tespitinde bulunulan ülke vatandaşları için dikkate alınıyor ise, ilgili de bu haklardan aynı şekilde yararlanır.
- Üye devletlerin vatandaşları buldukları diğer üye ülkede meslekî amaçlı eğitim yapabilme hakkından da, ilgili ülkenin vatandaşlarının yararlandığı ölçüde yararlanır. Böyle bir durumda söz konusu ülkenin kendi vatandaşlarından istediğinden daha fazla bir maddî talepte bulunması mümkün değildir. İlgilinin eşi ve ailesinin diğer fertleri de formasyon ve eğitim hakkından aynı şekilde yararlanma hakkına sahiptir.
- İlgili yerleşme sırasında ikâmet edeceği ülkenin vatandaşlarının yararlandığı haklardan ve avantajlardan da yararlanır: Bir eve sahip olma, borç alma ve bu amaçlı sözleşme yapma haklarına da sahiptir. Aynı şekilde ev yapma veya evin yenilenmesi için tanınmış olan kredi alabilme imkânları ile indirimli vergilendirilme haklarından ilgili ülkenin vatandaşları gibi yararlanır. Ev kirası yardımıyla da ilgilinin yararlanması mümkündür. Kısacası, ilgili ve aile efradı buldukları ülkenin çalışanlarının yararlandığı hak ve avantajlardan aynı şekilde yararlanırlar.

İlgili, bir sendikaya üye olabilme ve sendikal haklarını kullanabilmeden de, bulunduğu ülkenin çalışanlarının tâbi olduğu şartlara göre yararlanır. Oy kullanma ve yönetime ilişkin görevler dahil olmak üzere katıldığı sendikal örgütün içinde sorumluluk yüklenebilir. Buna rağmen sendika temsilcisi olsa bile; kamu hukukunun bir fonksiyonunun uygulaması veya kamu kuruluşlarının yönetilmesine katılmadan hariç tutulabilir.

3. OTURMA İZİNİ²⁸

²⁸

Daha fazla bilgi için kaynakçada yer alan eserlerin ilgili bölümlerine bkn.

- Şayet ilgili, Birliğe üye devletlerin birinde bir iş bulmuş ise, iş bulunan ülkenin yetkili otoriteleri tarafından verilen oturma iznine ilişkin belgeye bağlı olarak oturma hakkını elde eder. Oturma izni ücretli olmayan çalışanlara da (serbest meslek erbabı, kendi hesabına çalışanlar) aynı kurallara paralel olarak tanınmıştır. Ancak bu durumda, mahallî idarî otoriteler nezdinde oturma iznine müracaat etme zorunluluğu ilgiliye düşmektedir. Eğer bu istemde bulunulmamış ise, ilgili bundan dolayı bir yaptırıma muhatap olabilir. Ancak böyle bir durumda, hareketsiz kalan ilgili bu hatasından dolayı ne hapse konulabilir ne de sınırdışı edilebilir. Oturma iznine başvuru Topluluğun belirlemiş olduğu bir takım dokümanların başvuruya eklenmesini talebin doğrulanması açısından zorunlu kılmaktadır; örneğin çalışma sertifikası. Oturma izni ücretsiz veya ilgili ülkenin vatandaşlarından bir kimliğin çıkarılması sırasında istenen ücretin üstünde olmayan bir bedel karşılığında sağlanır. Birlik üyesi bir devletin vatandaşının bir başka üye devlette almış olduğu oturma izni en azından beş yıllık bir süre için oturma izni alınan devletin ülkesinin her yerinde ve istem üzerine yenilenilebilir bir şekilde geçerlidir. Bu oturma izninin geçerliliği, izni alanın 12 aya kadar oturma iznini almış olduğu ülkede oturmaması veya askerlik hizmetini yapmak için ayrılmış olması halinde de devam eder.
- Oturma izni hakkı, ilgilinin kısmî olarak ücretli çalışmasında da tanınmıştır. İlgilinin vatandaşı olduğu ülkenin dışındaki bir ülkede iş bulması halinde, ilgili iş bulduğu Birlik üyesi bu ülkeye ailesini de götürme hakkına sahip olur. Bu anlamdaki *aile* kavramına; ilgilinin eşi, 21 yaşından küçük olan kanunî olarak evlat edilenler ve eşinin önceki evliliğinden olan çocukları dahil olmak üzere çocukları, 21 yaşına kadar olan torunları, 21 yaşından büyük olsalar bile bakmak zorunda olduğu çocukları ve torunları ile ilgilinin ve eşinin bakmakla yükümlü olduğu ebeveynleri dahildir²⁹.
- Ücretlilerden farklı olarak, eşin ve aile efradının oturma iznini alabilmek için Avrupa Birliği'nin üyesi bir devletin vatandaşı olması zorunluluğu yoktur.
- 28 Haziran 1990 tarihli bir direktif; meslekî bir formasyon veren bir kuruma bu kurumdaki öğretim programını takip etme hakkına sahip olarak kesin kayıt yaptırmış, ancak bu hakka çalışan göçmen bir ailenin ferdi olduğu veya birtakım ekonomik aktiviteleri adı geçen ülkede icra ettiği için sahip olmayan bütün öğrencilerin oturma hakkına ilişkin sorunları çözmüştür.

²⁹ LARY Henri de: age., sh. 46-95.

4. YER DEĞİŞTİRME³⁰

İlgilinin evini Birlik üyesi bir devletten diğerine taşıması halinde, ev eşyalarını bulunduğu ülkeden gideceği ülkeye hiçbir vergi ödemeden götürme hakkı vardır. Bu hakkın doğabilmesi için iki şartın gerçekleşmesi gerekir. Bunlar:

- Taşınacak eşyaların bütün vergilerinin ödenmiş olması,
- Taşınacak eşyaların en azından 3 aydan beri ilgili tarafından kullanılmakta olması (motorlu taşıma araçları için bu süre 6 aydır) şartlarıdır.

Belirtilen bu şartların belgelenebilmesi için söz konusu malların alındığı zaman verilmiş olan fatura vb. mülkiyeti ispat edici belgelerin saklanması zorunludur. Taşınma işleminin bir kaç seferde yapılması halinde sonuncu taşıma işleminin normal olarak oturduğu yerden ayrılması tarihinden itibaren en geç 12 ay içinde yapılması gerekir. İlgilinin ikinci bir evinin olması halinde; normal ev için tanınmış olan taşınmaya ilişkin haklar, bu duruma da uygulanır.

Remork, karavan, deniz motoru dahil motorlu taşıtlar, ilgilinin 6 aylık bir süreden beri mülkiyetinde ve kişisel kullanımı için ise taşınma halinde vergi ödenmeksizin taşınan yeni ülkeye götürülebilir. Böyle bir durumda ilgilinin, bir takım formaliteleri yerine getirmesi gerekir. Şöyle ki; götürülen motorlu taşıtın taşınan yeni ülkede yeniden sigorta işlemlerinin yapılması gerekir. Aynı şekilde sürücü belgesi taşınan ülkede yenilenmek zorundadır vs.

5. KADINLARLA ERKEKLER ARASINDA HAKLAR AÇISINDAN EŞİTLİK İLKESİ³¹

«Her üye devlet aynı iş için kadın işçilerle erkek işçiler arasındaki ücret eşitliği ilkesinin uygulanmasını ilk devre süresinde sağlar ve bunu daha sonra devam ettirir. İşbu madde anlamında ücret deyiminden, işveren tarafından istihdam nedeniyle işçiye para yahut mal olarak doğrudan doğruya ya da dolayısıyla ödenen ücreti veya en düşük ya da çıplak aylıkla öteki tüm avantajları anlamak gerekir. Cinsiyet farkı gözetmeksizin kurulan ücret eşitliği: a) Parça başına ödenen ücretlerin aynı ölçü birimi üzerinden hesaplınmasını, b) Zaman esasına göre ödenen

³⁰ *Vivre à l'Européenne, Guide à l'Usage du Citoyen Européen*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1989, sh 17-19.

³¹ Bkn. DRUSNE Gérard: *Droit matériel et politiques de la Communauté européenne*, PUF, Paris, 1986, sh. 101 vd.; MAGLIULO Bruno: age., sh.149-155; TEZCAN Ercüment: « *Çalışma Yaşamında Kadın-Erkek Eşitliği ve Avrupa Birliği Çerçevesinde Uygulamalar* »19-21 Kasım 1997 tarihlerinde TODAİE tarafından düzenlenen 20. *Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek* konulu konferansa sunulmuş olan tebliğ (yayımlanmamış).

*ücretlerin, aynı işler için eşit olmasını kapsar.»
Roma Antlaşması, madde 119.*

Avrupa Birliği üyesi ülkelerde Topluluğun vatandaşlarının tamamının eşit işleme tâbi tutulması sadece bir amaç değil, ama aynı zamanda Topluluk mevzuatının temel bir ilkesidir. Avrupa Birliği'ndeki çalışan kadınların büyük çoğunluğu (%84) ücretlidir. Bunlar genellikle daha az nitelik gerektiren sektörlerde ve bir takım meslek gruplarında yoğunlaşmıştır. Kadınlar çeşitli ayrımcılıklarla karşı karşıyadırlar ve özellikle işsizlik konusunda en zayıf grubu oluşturmaktadırlar. 1989 yılında kadınlar uzun süreli işsizlerin %52'sini temsil etmekte idiler; (bu oran 1986 yılında %47 idi) oysaki kadınlar AET'nin o dönemdeki çalışan aktif nüfusunun ancak %38'ini oluşturmakta idiler.³²

Kadınlar erkeklerle aynı işi yapmaları halinde, aynı ücreti alma hakkına sahiptirler. Bu ilke Topluluğun kurucu antlaşmalarından AET Antlaşmasında öngörülmüştür. *Ücret* kavramından, işden dolayı çalışanlara aynî ve nakdî olarak doğrudan doğruya ve dolaylı olarak tanınmış olan bütün avantajlar ile ücret ve eşit muameleye tâbi olma hususundaki bütün esasların anlaşılması gerekir. 1978 tarihli işe girme anında eşit muameleye tâbi tutulma, meslekî ilerleme, meslekî gelişme ve çalışma şartları hakkındaki bir direktif ile, kadınlar ile erkekler arasında eşit haklara sahip olma ilkesi öngörülmüştür. Bu direktif gereğince ilgili kadın eğer gerekli nitelikleri haiz ise; hangi iş olursa olsun, o işe girebilir ve çalışma şartları ve meslekî ilerleme konusunda meslekî formasyona ilişkin tüm aktivitelere katılma ve aynı nitelikteki bütün avantajlardan yararlanma haklarına sahip olurlar. Bu direktif doğrudan doğruya ve dolaylı olarak görünüşte tarafsız olan fakat uygulanması halinde kadınlarla erkekler arasındaki eşitlik ilkesini bozan kıstasları, örneğin analık ve ailevî durum konusunda cinsiyete dayalı bütün ayrımların ortadan kaldırılmasını da güvence altına almıştır. Eşitliğin sağlanmasına ilişkin en ileri derecedeki bu irade kadınlar ile erkekler arasındaki kadınlara özgü olan fiziksel niteliklerin ve özelliklerin gündeme getirilmesine imkân tanımaz. Netice olarak, Avrupa Birliği'nde kadınlarla erkekler arasında eşitliği sağlamak için çeşitli yasal metinlerin olduğunu belirtmek gerekir. Bu metinlerle kadın-erkek eşitliği konusunda karşılaşılan ayrımcılığa yönelik noktalar teker teker ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Nitekim Avrupa Toplulukları Adâlet Divanı'na göre; Roma Antlaşması'nın 119. maddesi sosyal bir neticeyi içerdiği gibi bireyin temel hak ve hürriyetleriyle ilgili cinsiyet üzerine kurulmuş olan ayrımlarında ortadan kaldırılması anlamını da içermektedir. Divan'ın 70'li yıllarda açıkladığı bu görüşlerine yine aynı dönemlerde zikredilen ilkenin kamu sektöründe de uygulanması gerektiğine ilişkin görüşünün de eklenmesi yerinde olur.

İş pazarında eşitliği sağlamlaştırmak amacıyla, Konsey 9 Şubat 1976

³²

MAGLIULO Bruno: age., sh. 153.

tarihinde kadın-erkek eşitliğini üye ülkelerde gerçekleştirmek için bir direktif³³ kabul etmiştir. Bu direktifte üstü kapalı olarak dahi kadınlar iş taleplerinin dışında bırakılmayacağı açıkça belirtilmiştir. Derecesi ne olursa olsun kadınlar istihdam edilmelerinde sayısal bir azaltılmayla karşı karşıya bırakılamaz. Aynı şekilde işten çıkarılmada ve çalışma şartlarına ilişkin diğer bütün şartlar açısından da erkeklerden farklı bir işleme tâbi tutulamazlar. Sosyal güvenlik konusunda 19 Aralık 1978³⁴ ve 24 Temmuz 1986³⁵ tarihli iki direktifle eşitlik ilkesinin bu alanda da tanınmasına çalışılmıştır.³⁶

Ayrıca Toplulukların Temel Sosyal Hakları Şartı'nın³⁷ 16. maddesi Aralık 1989'da toplanan Strasburg zirvesinde şu şekilde kaleme alınmıştır: «Kadınlar ile erkekler arasında eşit davranılması güvence altına alınmak zorundadır. Kadınlar ile erkekler arasındaki şans eşitliği geliştirilmesi gerekir. Bu amaçla her yerde zorunlu olarak kadınlarla erkekler arasındaki eşitliğin gerçekleştirilmesini güvence altına almak için özellikle işe girme, ücret, çalışma şartları, sosyal güvenlik, eğitim, meslekî formasyon ve kariyer ilerlemesi işlemlerinin yoğunlaştırılması uygun olur. Meslekî ve ailevi yükümlülüklerini birbiri ile bağdaşır hale getirmeye imkân tanıyan önlemlerin geliştirilmesi aynı şekilde yerinde olur.»

6. AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYE ÜLKELERİN HER YERİNDE İLGİLİNİN

SAHİP OLDUĞU NİTELİKLERİN KARŞILIKLI OLARAK TANINMASI İLKESİ³⁸

Bazen belirli bir niteliğe sahip olma veya bir işe girmeye imkân tanıyan diploma, meslekî ünvan, formasyonu belgeleyen sertifika veya staj belgesi

³³ Directive 76/207/CEE, du Conseil, du 9.2.1977, Journal Officiel des Communautés Européennes (JOCE), L 39, 14.2.1976. Bu yönergenin kapsamı hakkında bkz. TEZCAN Ercüment: agm., sh. 6-7.

³⁴ Directive 79/7/CEE, JOCE, L 225, 12.8.1986. Bu yönergenin kapsamı hakkında bkz. TEZCAN Ercüment: agm., sh. 8,10,12.

³⁵ Directive 86/378/CEE, du Conseil, du 19.12.1978, JOCE, L 6, 10.1.1979. Bu yönergenin kapsamı hakkında bkz. TEZCAN Ercüment: agm., sh. 7-8.

³⁶ BEATHIER Georges-Henri: *Les droits du citoyen européen*, Commission des Communautés européennes, Luxembourg, 1990. sh. 92-95 nakleden Bruno MAGLIULO: age., sh. 152.

³⁷ Bkn. *La charte communautaire des droits sociaux fondamentaux des travailleurs*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1990.

³⁸ Bkn. ATAY Ender Ethem: « *La reconnaissance mutuelle des diplômes et des qualifications professionnelles* » exposé présenté dans le cadre de DEA de Droit Communautaire 92/93 de l'Université de Droit, d'Economie et des Sciences d'Aix-Marseille III (yayımlanmamış); DRUESNE Gérard: age., sh. 88 vd; LARY Henri de: age., sh. 97 vd.

Avrupa Birliği üyesi ÷lkelerde aynı derecede nitelendirilip tanınmadığı için, işgücünün serbest dolaşımını engelleyebilmektedir. Zira, ilgililerin almış oldukları meslekî formasyon Avrupa Birliği üyesi ÷lkeler arasında farklılık gösterebilmektedir. Uzunca bir süre, üye devletlerin hükümetleri Topluluğun diğer üyesi devletlerden alınmış olan meslekî yeterliliği kanıtlayan belgelerin kendi ÷lkelerinde geçerliliğini kabul etmemişlerdir. Bu durum Ortak Pazar içinde serbest dolaşım ilkesinin kapsamını önemli bir ölçüde azaltmıştır. Bir çok tarihsel sebepten kaynaklanan eğitimin her aşamasının mükemmel bir biçimde uyumlaştırılmasını zorunluluk olarak istemek yerine, kural olarak Avrupa Toplulukları milli diplomaların eşdeğerliliğini tanımaya başlamışlardır. Ancak farklı dersleri alma veya ayrıca sınava girme bu durumun bir zorunluluğu oluşturması veya adayın vatandaşı olduğu ÷lkede yeterli meslekî tecrübeye sahip olmaması hallerinde uygulanabilir.

1991 yılının başından beri üye devletlerin birinde üç yılı izleyen bir eğitimin sonunda verilmiş olan yüksek öğrenim ve üniversite diplomaları Topluluk seviyesinde belirlenmiş bir prosedüre göre, diğer üye devletler tarafından tanınmaktadır. Bu sistem istisnâ nitelikteki ihtimallere uygun ve karşılıklı güven üzerine kurulmuştur. Adı geçen sistem uyum stajlarını ve meslekî yeterlilik sınavlarını öngörmektedir.

Bundan dolayıdır ki, ilgilinin Avrupa Birliği üyelerinden her hangi birinde mesleğini icra etmesi veya iş aramaya gelmesi halinde, yukarıda belirtilen sebeplere binaen güçlüklerle karşılaşması her zaman için ihtimal dahilindedir. Nitelikli işçi seviyesinde bütün meslekî sınıflar ve aktiviteler için; Avrupa Birliği çerçevesinde meslekî gerekliliklere esas olarak alınması zorunlu noktaların tanımlanması yapılmıştır. Bu belirleme Avrupa Birliği üyesi farklı ÷lkelerde meslekî niteliklerin tanımlanmasında dikkate alınacak kıstasları ortaya koymuştur. Belirlenen mukayeseli olarak yapılmış olan mesleklere ilişkin bu çalışma *Avrupa Toplulukları Resmi Gazete*'sinde yayınlanmıştır. Günümüzde diplomaların karşılıklı tanınmasına ilişkin düzenlemeler özellikle elektrik ve otomobil makinisyenliği ile tıp, hemşirelik, veterinerlik, eczacılık ve sigortacılık konusundaki bir çok mesleğe; tarım, inşaat, lokanta ve otelcilik sektörlerindeki bir çok meslekî aktivitelere ilişkin olup düzenleme konusu dışında kalmış olan hususlarda yeni çalışmalar yapılmaktadır ve bu alanda hergün yeni gelişmeler sağlanmakta ve bu anlamdaki boşluklar doldurulmaya çalışılmaktadır.

Kısacası, diplomaların karşılıklı eşdeğerliliğinin tanınmasının genel çerçevesi; tam gün en az üç yıllık veya bu süreye eşdeğer bir yüksek öğrenim görmeyi gerektiren ve kuralları belirlenmiş işlerin icrasına imkân tanıyan, ancak sektör olarak direktiflerin yapmış olduğu düzenleme alanlarına girmeyen bütün diplomaları ilgilendirmektedir. Bu sistem üye devletler arasındaki karşılıklı güven ve formasyon seviyelerindeki farzedilen mukayese edilebilirlik temelleri üzerine kurulmuştur. Sistemin özü «kültürel ve sosyolojik birliktelik açısından tek olan Avrupa'da üye bir devlet için iyi olan bir husus diğer devlet içinde

doğal olarak iyidir» ifadesi ile özetlenebilir.

İş gücünün serbest dolaşımını engelleyen bir diğer husus olan belli mesleklerin icrasının sadece vatandaşlara hasredilmiş olması noktası, her geçen gün daha da daraltılmakta ve yasal düzenlemelerin konusu olmaktadır.

Belirtmiş olduğumuz belli başlı avantajların dışında işçilerin işyerlerinde korunması, sağlık ve tedavi konularındaki düzenlemeler, işsizlik halinde ilgililerin yararlanabileceği haklar ve emekli olabilme hakları gibi bir çok alanda Topluluklar seviyesinde iyileştirme ve paralel düzenlemeler yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir.

7. GENÇLERE TANINMIŞ OLAN AVANTAJLAR³⁹

«Kuruluşundan beri Avrupa Topluluğu, bütün üye devletlerin gençlerinin birbirleriyle ilişki kurmalarını kolaylaştırmak için gayret sarfetmiştir. Gençlere Avrupa ile ilgili farklı hassasiyetleri daha iyi tanıyabilme imkânı vermek, hoşgörüyü geliştirmek, ortak bir bilinci artırmak burada söz konusudur».

Jacques DELORS, Avrupa Birliği Komisyonu eski Başkanı.

Gençler için Avrupa uzaklarda olan bir amaç değil, bir gerçekliktir. Gençler kendilerine zarar verdiğini düşündükleri her türlü engelin kaldırılması gerektiğini ve Avrupa kıtasının yapay sınırlarla birbirinden tamamen ayrılmış, kapalı egemen devletler olarak sürüp gidemeyecek ve bloklara ayrılmış bir şekilde varlığını devam ettiremeyecek kadar küçük olduğunu anlamışlardır. Uzun süren bir muhalefetten sonra, günümüzde Topluluğa üye devletlerden birinde doğmuş olan gençler, aralarındaki her türlü savaş riskini saf dışı etmişlerdir. Bununla birlikte Avrupa'nın oluşturulması sadece barışın tesis edilmesinden ibaret olmayıp; aynı zamanda bugün ve gelecek için hazırlanmak anlamına da gelmektedir. Birlik üyesi devletler arasındaki sınırların açılması gençlerin ufuklarını ve imkânlarını genişletmiştir. Birlik içerisinde diplomaların eşdeğerliliğinin karşılıklı olarak tanınması ve kişinin serbestce dolaşma hakkını elde etmiş olması, gençlere tanınmış olan yeni haklardandır. Tek Pazar'ın oluşturulması, ekonomik ve sosyal hayatın bir çok sektöründe ortak politikaların harekete geçirilmesi, ilerleme çağrısının yapılacağı gençlerin içinde buldukları bir Avrupa vatanının temellerini atmıştır. Endüstriyel işbirliği, ortak araştırmalar, Manş Tüneli'nin yapılmasında olduğu gibi büyük projelerin gerçekleşmesine Birlik üyesi ülkelerin ortak katılımları, Avrupa'yı birbirine bağlayacak olan hızlı tren ağının oluşturulması hususlarının tamamı, Avrupa'nın yapısının ve ilerlemesinin güçlendirilmesine ilişkin amaçların takip

³⁹ *Education et formation, Les programmes communautaires, Tiré à part du Guide pratique des jumelages* édité par la Commission des Communautés Européennes, Luxembourg; *L'Europe des jeunes*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg-Bruxelle, 1991 (broşür); *Guide des programmes et actions communautaires, Education, Formation, Jeunesse*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg-Bruxelle, 1993.

edilmesidir.

Kültürel güçlerin serbest bırakılmış olması, Avrupa'daki ülkeler arasındaki değişimlerin teşvik edilmesi, gençlerin hiçbir çekince koymaksızın onayladıkları diğer amaçlardır. Dünyadaki demografik patlama ile Avrupa kıtasındaki ihtiyarlık birbirinin karşıtıdır. Güçlerini bir arada toplayan ve enerjilerini organize eden bir Avrupa, gelecek için dünya çapında partnerlik rolünü oynamak ve kıtanın içinde kültürel, sosyal ve ekonomik gelişmeyi ve işgücünü güvence altına almak zorundadır.

Birliği oluşturan nüfusun yaklaşık olarak 1/3'ü 25 yaşın altındaki gençlerden oluşmaktadır (1991 yılı itibariyle 340 milyonluk nüfusun 130 milyonu 25 yaşın altındaki gençlerdir). Bu genç nüfus için en uygun ve müreffeh bir geleceğin temellerinin atılması gerekir. Bundan dolayı bu genç nüfus, gelecekte kendilerinin Avrupası olacak Avrupa Birliği'ni kurmaya çağırılmıştır. Buna katılmak için ilk önce bilgi sahibi olmaları, daha sonra kolları sıvayıp işe başlamaları ve yeni şanslarını kavramaları gerekir. Avrupa gençlerden hareketli olmalarını, yer değiştirmeye, diğer ülkelerin dillerini öğrenmeye, komşularını tanımaya hazır bulunmalarını beklemektedir. Hareketli olmak aynı zamanda geniş boyutlu olarak düşünmeyi de gerektirir. Bir başka deyişle, yeni teknolojilere açık olmayı, ortaya çıkan her fırsatta işbirliği yapmanın yollarını aramayı, kendinden önceki kuşakların yapmaları gerekip de yapmadıkları bir tutum içinde bulunmayı gerektirir.

Belirtilen bu hususlardan dolayı, Avrupa'nın her köşesinde, eğitim ve formasyon öncelikli bir yatırıma dönüşmek zorundadır. Avrupa Birliği, üye ülkelerin herbirinin kendi ulusal eğitim geleneklerinin farklılıklarının zenginliklerine saygı gösterir. Avrupa Birliği, bilginin ve öğrencilerin hareketliliğini teşvik ederek ve tecrübelerle bilgilerin değişimini geliştirerek formasyonların karşılıklı olarak tanınması ve niteliklerin iyileştirilmesinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Birlik, yaratıcılığın ve yeteneklerin yüreklendirildiği, süreklilik arz eden bir formasyonun oluşturacağı "nitelikli bir Avrupa" ile eğitime katılmada herkesin eşit şanslara sahip olacağı "dayanışma içinde olan bir Avrupa'yı kurmak istemektedir. Aynı şekilde karşılıklı değişimlerdeki artış, Birliğin üyesi bütün devletlerde kabul gören demokratik değerlerin olduğu gibi, kültürel farklılıkların da iyi bir biçimde anlaşılmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu bakış açısı içinde, Birlik gençlik, formasyon ve eğitim sektörlerini ilgilendiren bir program serisini harekete geçirmiştir. Bu etkinlikler, ülkelerarası olması, değişimlerdeki gelişmelerin vurgulanması ve ortak projeler etrafında toplanmış olan üyeler arasında işbirliğini teşvik eden bir ağın kurulması gibi temel nitelikleri olan bir amacı ortaya koyar. Programların hayata geçirilmesi Avrupa Birliği Komisyonu, hükümetler, işverenler, sendikalar, gönüllü kuruluşlar, gençlik kuruluşları, üniversiteler ve diğer eğitim kurumlarının birlikte çalışmalarını gerektiren istişare ve danışmanın sonucunda olmaktadır.

Avrupa Birliği amaçlarına ulaşmak için, üye ülkelerin gençlerinin aralarındaki iletişimi kolaylaştırmak ve gerçekleştirmek zorundadır. Bu sebepten dolayı, gençlerle ilgili esas kaygılar konusunda elinden gelenin en iyisini yapması gerekir. Söz konusu olan noktalar; eğitim, formasyon, iş ve kültürdür. İşte bu alanlarda Birlik gençlere yönelik işlemleri yapmak yükümlülüğü altına girmiştir.

Haziran 1987 tarihinde açıklanan «Erasmus» programının temel amaçları eğitim ve hareketliliğin gerçekleştirilmesidir. Bu program gençlere özel bir burs aracılığıyla değişim programının sunduğu bütün güvencelerden yararlanarak, üye başka bir devletin üniversitelerinin birinde belirli bir süre eğitim görmesine olanak tanımaktadır. Bu program aracılığıyla yapılan taleplerde sürekli bir şekilde artış olmaktadır (1991-1992 yılında 59 000 ğrenci bu programdan yararlanmıştır).

Ancak gençlerin bu şekilde hareketliliğini teşvik etme hususu genellikle büyük çaplı bir dil sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Gerçekten de dil gençler arasındaki değişimin ve iletişimin temel aracıdır. Farklı diller diğerlerini keşfetmeyi, anlamayı ve hatta zenginliklerin ve kültürel farklılıklarının bilinmesini de kolaylaştırır. Bu amaçla 1989 yılında «Lingua» programı, eğitim ile yabancı bir dilde formasyonun nicelik ve niteliğini Birliğin finansmanıyla iyileştirmek için kurulmuştur. Bu program ayrıca, yüksek ve özel nitelikli eğitimde yabancı dil eğitimi ve ekonomi dünyasında yabancı dillerde formasyonun gerçekleştirilmesini de amaçlamaktadır. Hedeflenen diller şunlardır: İşpanyolca, Danimarkaca, Almanca, Yunanca, İngilizce, Fransızca, İrlandaca, İtalyanca, Hollandaca, İsvee, Fince ve Portekizce. Programın önemli bir önceliği de, en az yaygın olarak eğitimi yapılan dillerin öğretilmesi ve bu dillerin eğitimine destek verilmesidir.

Çalışma hayatına diplomalı veya diplomasız rahatlıkla girmek, bir genç için nadiren gerçekleşebilen bir hususdur. Gençleri meslekî ve aktif bir hayata doğru yönlendirmek için Comett ve PETRA programları kurulmuştur. Comett programı eğitim sonrası formasyon kuruluşları ile işletmeler arasındaki işbirliğini teşvik etmeyi ve kuvvetlendirmeyi amaçlamaktadır. Söz konusu program üniversitelerle işletmeler arasında formasyon konusunda işbirliğini cesaretlendirmektedir. Bu işbirliğinin amacı belirli bir teknolojik sektörde veya bir bölgede formasyon işlemlerinin düzene konması için ortaklıkların geliştirilmesidir. Formasyonun ihtiyaçları ve işleyişi, diğer üye devletlerdeki işletmelerde öğrencilerin stajlarının örgütlenmesi, işletmelerle niversiteler arasında personel değişimi ve benzeri hususların gerçekleştirilmesinde olduğu gibi; adı geçen işbirliğinin işlemleri geniş bir yelpazedeki imkânları kapsamaktadır. Kuruluş yılı olan 1987 tarihinden bu yana, staj yapan ğrenci sayısı her yıl %80 dolayında artış göstermektedir.

PETRA programı gençlerin meslekî formasyon ile yetişkinlerin hayatına hazırlanması için Topluluk işlemlerinin bir programı olarak 1987 yılında kabul

edilmiş ve 1991 yılında da yenilenmiştir. Bu program çalışma hayatına daha iyi girebilmeyi amaçlayan zorunlu eğitim sonrası niteliği tanınmış meslekî bir formasyonun onaylanması için bir yıl veya daha uzun bir süre için eğitim görmek isteyen bütün gençlere bu anlamda yardım etmeyi hedef almaktadır. PETRA programı iki esas kanattan oluşmuştur: Bunlar; bir araştırma çalışmasında, bir işte veya ülkelerarası ortakların bir Avrupa şebekesinde ya da gençlerin girişiminde formasyon için ya yerleştirilme ya da yer değiştirme hususlarıdır. Program, Avrupa boyutunda çalışma hayatına kendilerini hazırlamalarına imkân tanımak için, üniversiteli olmayan ve 28 yaşından küçük gençlere hitap etmektedir.

Tek Pazar'ın oluşturulması gelişmeyi teşvik etmiştir. Gayri safî millî hasıla 1988 yılından beri Topluluk içinde her yıl için %3 ile %4 arasında artmaktadır. 1988 ile 1990 yılları arasında 5 milyon yeni iş yaratılmıştır. Yaratılan bu işlerden doğal olarak gençler yararlanmış ve işsizlik artık Birliğin bir numaralı sorunu olmaktan çıkmıştır. Günümüzde, iş konusunda ortak politikaların finansmanının aslî aracı olarak Avrupa Sosyal Fonu, bütçesinin aşağı yukarı 3/4'nü meslekî formasyon ile özellikle az gelişmiş bölgelerdeki 25 yaşından küçük gençlerin iş sahibi olmasına tahsis etmektedir. Ayrıca Avrupa Birliği Komisyonu'nun, eğitimleri sırasında meslekî hayata yeterince hazırlanamamış olan gençlerin gerekli temel bilgilere sahip olmalarına imkân tanımak için çaba sarfettiğini de belirtmek gerekir. Diğer yandan Birlik, genç çiftçiler lehine, tarımsal yatırım ve kuruluş aşamalarının finansmanına katkıda bulunmaktadır.

8. SERMAYENİN VE HİZMETLERİN SERBEST DOLAŞIMI⁴⁰

1 Temmuz 1990 tarihinden itibaren Topluluklar içerisindeki sermaye hareketleri tamamen serbesttir. Bununla birlikte *Avrupa malî alanı* tasarrufların vergilendirilmesine ilişkin tedbirlerin (tasarrufun getirilerinin üzerinden vergilerin kaynağından kesilmesi) kabul edileceği anda ancak gerçekleştirilebilir. Sermayenin serbest dolaşımının gerçekleştirilmiş olması para birliği rejimine geçmeye ilişkin Toplulukların temel amaçlarından birinin ilk etabını oluşturmaktadır. Sermayenin bu şekildeki bir hareketlenmesi Birlik içerisindeki ticarî işlemleri çok kolaylaştırmıştır. Örneğin Birliğin üyelerinden her hangi birinde bir hesap açmak ve fonları limitsiz olarak bir ülkeden diğerine transfer etmek mümkündür.

Topluluklarda hizmet sektörü ekonomik aktiviteler içerisinde çok büyük bir alanı kapsamaktadır. Şöyle ki, topluluğun katma değerlerinin %65'ini hizmet sektörü sağlamaktadır. Hizmet sektörü ekonomide ilk sırayı almaktadır ve istihdam açısından endüstri ile aynı seviyededir. Hiç kuşkusuz Komisyon'un da belirttiği gibi sermayenin bir ortak pazarının gerçekleştirilmesi, ekonomik

⁴⁰ Bkn. BERTHIAUME Marc, REVOL René: age., sh. 67-73; DRUESNE Gérard: age.; KLEUTGEN M.: age., sh. 161-168; VOGEL Louis, VOGEL Joseph: age., sh. 23 vd.

refahın önşartlarından birini oluşturmaktadır.

9. BİREYİN SAHİP OLDUĞU HAKLARININ TANINMASINI SAĞLAMAK İÇİN BAŞVURABİLECEĞİ İMKÂNLAR⁴¹

Avrupa Birliği Komisyonu'na şikayet hakkı : Birliğin tanıdığı olduğu haklardan herhangi birinin kullanılması sırasında sorunlar ortaya çıkmış ise, ilgilinin durumu Komisyon'a bildirmesinde yararı vardır. Şikayet, doğrudan doğruya ilgili tarafından Komisyon'a veya Komisyon'un temsilciliklerinin bulunduğu bürolara yapılabilir. Şikayet sınıflandırılıp incelendikten sonra, yerinde olduğu izlenimine ulaşılmış ise Komisyon ilgili kuruluş ve idareye durumu bildirip onlardan gerekli açıklamaları yapmalarını sağlayabilir. Komisyon aynı şekilde belirtilen topluluk hukukuna saygı gösterilmemesine bir son verilmesini de isteyebilir. Bu usul Komisyon'u Topluluk Adâlet Divanı önünde ilgili devlete karşı bir dava açmaya kadar götürebilmektedir.

Avrupa Birliği Parlamentosu nezdinde dilekçe hakkı⁴² : Parlatentonun vatandaşların haklarını savunmaya eğilimi vardır ve özellikle Topluluklar ve ulusal makamlar nezdinde müracaatı ile bunu yapmaktadır. Bu amaçla Parlamento vatandaşlar tarafından sunulan dilekçeleri incelemek ve bunlara en uygun neticeleri vermekle görevli bir *Dilekçe Komisyonu* oluşturmuştur. Üye devletlerin herbirinin vatandaşları (gerçek kişiler), şirketleri, kuruluşları (tüzel kişiler) münferiden veya toplu olarak dilekçeyi adı geçen komisyona sunma hakları vardır. Dilekçe hakkı Avrupa Birliği'nin aktivitelerinin kapsamına giren herhangi bir konuda olabilir. Dilekçede dilekçe sahibinin adı, uyuğu ve işinin ne olduğu istemle birlikte açık ve okunaklı bir şekilde Birliğin resmi dillerinin herhangi birisinde kaleme alınmalı ve imzalanmalıdır. Dilekçe doğrudan doğruya Parlamento Başkanı'na gönderilir. Başkan istemi Birliğin amaçlarının kapsamında olması halinde, Dilekçe Komisyonu'na iletir. Eğer dilekçenin kabul edilirliğine karar verilmiş ise esas hakkında incelemeye geçilir. İncelemenin sonunda Komisyon takip edeceği işlem tipine karar verir.

Buna göre bir dilekçe çeşitli ihtimallere göre:

* Avrupa Birliği Komisyonu'na gönderilebilir. Bu halde Komisyon konuyla ilgili yazılı bilgileri Dilekçe Komisyonu'na olayı yeniden incelemesi için gönderir.

* Yetkili ulusal otoritelere Parlamento Başkanı aracılığıyla iletilebilir.

* Parlamento önünde bir parlâmenterin raporunun konusu olabilir.

* Avrupa Birliği Bakanlar Kurulu'na veya Avrupa Birliği Komisyonu'na ekli bir görüş ile gönderilebilir.

* Parlamento'nun diğer komisyonlarına bilgilendirmek, bir katılım veya görüş alabilmek için gönderilebilir. Bununla birlikte yargısal bir makam

⁴¹ *Vivre à l'Européenne, Gide à l'Usage du Citoyen Européen*, sh. 79.

⁴² *Le droit de pétition au Parlement européen*, Service des Publications-Parlement Européen, Bruxelles (broşür).

olmayan Avrupa Birliği Parlamentosu'nun ne yargısal nitelikli bir karar verebilmesinin ne de üye devletlerin vermiş olduğu hukuksal kararları iptal etmesinin söz konusu olmadığını belirtmek gerekir. Ancak Parlamento, Komisyon'dan Adâlet Divanı'nda konuyla ilgili olarak dava açmasını isteyebilir.

Dilekçenin konusuna göre, Dilekçe Komisyonu aynı şekilde dilekçe sahiplerine bazı Avrupa (örneğin Avrupa İnsan Hakları Adâlet Divanı'na) veya ulusal nitelikli organlara başvurmasını önerebilir. Bu durumda ilgili organlarla Dilekçe Komisyonu aktif bir şekilde işbirliği içinde olur. Dilekçe sahipleri Dilekçe Komisyonu'nun vermiş olduğu karar ve bu kararın gerekçesinden haberdar edilir.

Dilekçe hakkının kullanılmasını müteakip bir takım olumlu sonuçlar alınmıştır. Şöyle ki; bir çok üye devlet mevzuatlarını Topluluk hukukuna uygun hale getirmek için değiştirmişlerdir. Örneğin Fransa Birlik üyesi bir başka devletten alınmış bir takım diplomaların (meselâ kineziterapist diploması) bu ülkede tanınması için mevzuatında değişiklikler yapmıştır. Bir diğer sonuç ise; Komisyon'a Adâlet Divanı'nda sorunu yargısal olarak çözüme bağlanması için dava açılması prosedürünün sonunda, Divan'ın vermiş olduğu karar doğrultusunda ilgili üye devletlerin mevzuatlarını değiştirmeleridir. Örneğin Yunan otoriteleri üye devletlerin vatandaşlarına müzelerle girme şartlarını kendi vatandaşları için öngörülen şartlara paralel olarak tanımak zorunda kalmıştır. Dilekçelerin büyük bir çoğunluğu diğer ülkede kazanılmış olan haklara ilişkindir. Örneğin Komisyon'un müdahalesinin sonucunda İtalya İngiltere'de çalışmış olan bir İtalyan vatandaşının emeklilik hakkının tanınmasına ilişkin talebine olumlu bir cevap vermiştir. Nihayet, diğer durumlarda dilekçeler Toplulukların yapmakta oldukları yasal düzenlemelerin içeriğini etkileyebilmektedir. Örneğin hayvanların korunmasına ilişkin bir çok dilekçenin sonucunda Avrupa Parlamentosu'nun Tarım Komisyonu bu alandaki önerilen mevzuat değişikliklerini yakından takip etme yükümlülüğu altına girmiştir.

Avrupa Birliği Parlamentosu'nun milletvekillerinin vatandaşlarının hizmetinde olması: İlgililer kendi ülkelerinin Avrupa Parlamentosu'ndaki milletvekillerine sorunlarını iletebilmektedirler. İlgili milletvekili başvuru konusu olan husus hakkında verilen cevapların resmen ilân edildiği Komisyon'a veya Bakanlara soru sorabilmektedirler. Aynı şekilde milletvekili ulusal veya Avrupa çapında siyasal çevreleri konuyla ilgili olarak harekete geçirebilmektedir. 1979 yılından beri Avrupa Birliği Parlamentosu'nun milletvekilleri 5 yıllık bir süre için doğrudan doğruya vatandaşlar tarafından seçilmektedir. Dolayısıyla, milletvekilleri Avrupa Birliği içerisindeki mevcut ideolojik veya bölgesel boyuttaki farklı ulusal akımların ve vatandaşların temsilcileri olmuşlardır ve demokrasinin ifade edilmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar.

10. AVRUPA BİRLİĞİ VATANDAŞLIĞI⁴³

Toplulukların kuruluşunda politik veçhenin ilk plânda rol oynadığını belirtmiştik. Nihai amaç olan politik birliğin gerçekleşmesi için ilk önceden ekonomik alanda birliğin sağlanması gerekliliğinden dolayı Toplulukları kuran antlaşmalarda, bu anlamda bir çok amaç öngörülmüştü: Gümrüklerin ortadan kaldırıldığı Ortak Pazar; çalışanların, malların, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımını sağlayıcı tedbirler; üye devletlerin mevzuatlarının ve özellikle malî alandaki mevzuatlarının Topluluklar Hukukuna uygun hale getirilmesi vs. Kısacası, Avrupa Birliği'nin üyesi devletlerin vatandaşlarının her biri, günlük hayatlarında her zaman farkında olmadıkları büyük bir pazarın tamamlanmış olmasının sunduğu avantajlardan yararlanmaktadırlar. Şöyle ki; bir çok ürün arasından alıcı seçim yapabilmektedir, rekabet sırasında en yüksek fiyatın belirlenmiş olmasıyla ve diğer politikalarla tüketiciler korunmaktadır ve çevrenin korunmasına ilişkin düzenlemelerle bireyin sağlıklı bir çevrede yaşaması sağlanmaktadır vs.

Ancak, Avrupa Birliği sadece tüketiciler veya ekonomik ve sosyal hayatın düzenlenmesinden ibaret değildir. Önceden beri Avrupa Birliği'nin nihai amacı, bir Avrupa vatandaşlığı oluşturmak idi. Bunun için 1979 yılında ilk olarak Avrupa Parlamentosu'nun parlamenterleri üye devletlerin vatandaşları tarafından seçilmiştir. Bu Avrupa Birliği vatandaşlığı konusundaki somut hususlardan birini oluşturmaktadır. 1985 yılından itibaren üye devlet vatandaşları Avrupa Birliği pasaportuna sahiptirler. Mavi zemin üzerindeki daire şeklindeki beş köşeli 15 altın sarısı yıldızın oluşturduğu bayrak 26 Mayıs 1986 tarihinde resmi bir töreni müteakiben Toplulukların ortak *bayrağı* olmuştur. Beethoven'in 9. Senfonisi'nin 4. cümlesi ("Ode an die Freude": -neşeye kaside-) 28-29 Temmuz 1985 tarihinde Milano'da toplanan Avrupa Konseyi tarafından *Toplulukların Milli Marşı* olarak kabul edilmiştir.⁴⁴ Sınırdaki panolara artık "gümrük" kelimesi yazılmamakta, bunun yerine Avrupa Birliği'nin sembolü olan 15 yıldızın çerçevelediği ilgili ülkenin ismi yazılmaktadır. Üye ülkelerin gençleri ve öğrencileri uygulamaya konmuş olan değişim programı aracılığıyla diğer ülkelerin kültür, hayat tarzı ve dilini öğrenmektedirler. Yaygın olan kanser ve AİDS hastalıkları ve uyuşturucuya karşı politikalar ile üye ülkelerin vatandaşları Topluluklara sempati ile bakmaya başlamışlardır.

Avrupa Topluluklarının kurulmasından kırk yıl sonra, 1992 yılının Şubat ayında Topluluğun bu tarihteki 12 üyesi Maastricht'de *Avrupa Birliği Antlaşması'nı* (traité sur l'Union européenne)⁴⁵ imzaladılar. Kırk yıllık başarı ve bazı eksikliklerden sonra, bu antlaşmanın imzalanmasıyla yeni bir etap

⁴³ Bkn. DOUTRIAUX Yves: age: sh. 112-119; FONTAINE Pascal: age., sh. 207- 219; GICQUEL Jean: « Citoyenneté et démocratie » in *Les nouvelles frontières de l'Europe*, sh. 43-51.

⁴⁴ *La journée de l'Europe*, Le Monde Editions, Paris, Mart 1995, sh. 22-23.

başlamıştır. Topluluğun ortak kuruluşları ve takip edilen ortak amaçlar Avrupa'nın işbirliğini derinleştirmiştir ve bu hususlar yavaş yavaş sosyal ve ekonomik hayatın yeni alanlarına yayılmıştır. Avrupa Topluluğu böylece, devletleri insanlara yaklaştırmıştır. Bu entegrasyon seyri 345 milyon Avrupa vatandaşı için 1993 yılında tamamlanan iç pazar ile doruk noktasına ulaşmıştır. Bu tarihten itibaren artık sermaye, hizmetler, mallar ve bireyler için bu alanlarda sınırlar ortadan kaldırılmıştır.

Avrupa Birliği Antlaşması Topluluğa yeni yetkiler tanımıştır ve Avrupa Birliği'nin vatandaşlığı kavramını yaratmıştır. Adı geçen antlaşma Avrupa Birliği vatandaşlığı dışında en geç 1999 yılında uygulamaya konulacak olan ortak para⁴⁶, Avrupa Topluluğu için yeni yetkiler, Avrupa Parlamentosu için ek bir takım yetkiler, iç işlerde ve adli alanlarda sıkı bir işbirliğinin geliştirilmesi ve ortak bir güvenlik ve dış politikayı öngörmektedir.

Bilindiği gibi Avrupa Birliği'nin temel amacı Topluluğun vatandaşlarına hizmet etmektir. Bunun için belirttiğimiz gibi Topluluk içindeki bütün sınırları ortadan kaldırmış, tek Avrupa para birimine geçmeyi öngörmüş ve Topluluğa yeni bir takım yetkiler tanımıştır. Avrupa Birliği Antlaşması diğer yandan önemli nitelikteki vatandaşlık haklarını kurumsallaştırmıştır. Böylece üye bütün ülkelerde serbestçe oturma hakkı, üye devletlerin vatandaşları için güvence altına alınmış oldu. Aynı şekilde üye devletlerin birinde ikâmet eden Avrupa Birliği'nin bütün vatandaşları gelecekte vatandaşı olduğu ülkede olduğu gibi ikâmet ettiği Birlik üyesi ülkede mahallî seçimlerde seçme ve seçilme hakkına sahip olacaktır. Bu yöndeki yasal düzenlemelere -farklı seviyelerde olmakla birlikte- üye devletler başlamışlardır. Bu yenilik aynı zamanda Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy kullanma hakkını da içermektedir. Avrupa Birliği üyesi bir ülkenin vatandaşı, vatandaşı olduğu devletin temsilciliğinin bulunmadığı bir ülkede, eğer diğer Avrupa Birliği üyesi ülkelere birisinin temsilciliği var ise o devletlerin kendi vatandaşları için sağlamış olduğu diplomatik ve konsüler korumadan yararlanabileceklerdir. Aynı şekilde Avrupa Birliği üyesi ülkelerin vatandaşlarına tanınmış olan Avrupa Parlamentosu ve bu

⁴⁵ Antlaşmanın metni için bkn. *Traité sur l'Union européenne*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1992. Ayrıca bkn. DESCHEEMAERE François: *Mieux comprendre le Traité de Maastricht*, Les Editions d'Organisation, 1992; DOUTRIAUX Yves: *Le Traité sur l'Union européenne*, Armand Colin, Paris, 1992; EMMANUELLI Henri: *Plaidoyer pour l'Europe*, Flammarion, 1993; *Maastricht ou pas Maastricht, pour mieux comprendre et décider... le pour et le contre en 20 questions*, Paris, 1992; RAOUX Alain, TERRENOIRE Alain: *L'Europe et Maastricht le pour et le contre*, Le Cherche Midi Editeur, Paris, 1992; WOLTON Dominique: *La dernière utopie, Naissance de l'Europe démocratique*, Flammarion, 1993.

⁴⁶ BENOIST-LUCY Xavier: *Une monnaie pour l'Europe*, Hatier, Paris, 1992; BERTHIAUME Marc, REVOL René: age., sh. 115 vd.

Parlamento tarafından oluşturulan arabulucuya⁴⁷ «dilekçe gönderme hakkı» söz konusu olan antlaşma tarafından güvence altına alınmıştır. Özetle, Avrupa Birliği vatandaşlığı mevcut olan Avrupa kuruluşlarına rağmen, üye devletlerin vatandaşlarına kendilerini Avrupalı olarak hissetmeleri için ortaya konulmuş olan bir kavramdır. Zira vatandaşların katılımı ve iradesi dışındaki her türlü proje -boyutu ne olursa olsun- başarısızlığa uğrar. Avrupa Birliği vatandaşlığı Birliğin geleceğinin bir temel taşı olduğu için Avrupalı olma fikrini güçlendirir. Bir başka deyişle, Avrupa Birliği vatandaşlığı birlikte bir topluluğa ait olma duygusunun doğumu için zorunludur. Ayrıca bu Avrupalı olma fikri, Birliğin geleceği için de esastır.

SONUÇ

Hiç kuşkusuz, halklarının bilinçli olarak tâbi oldukları farazî egemenlik fikri ve birtakım ortak kültür ve değerler birlikte paylaşıldığı Avrupa, yüzyıllardan beri mevcuttur. Avrupa Birliği fikri temellerini asırlar öncesi çeşitli düşünürlerin fikirlerinde bulmaktadır.⁴⁸ Ancak bu durum Toplulukların kurulması aşamasına kadar, ne bir kurala bağlı olarak ne de kurumsallaştırılarak çeşitli Avrupa devletleri arasında basit ve oldukça kırılğan birtakım işbirliklerinin oluşturulmasının ötesine geçememişti. Temel olan bu birliği oluşturma bilinci hiçbir zaman felaketlerin (tarihte Avrupa kıtasında yaşanan savaşlar örneğinin yakın tarihteki I. ve II. Dünya Savaşlarını) oluşumunu engelleyememişti. Bugün hâlâ Avrupa kıtasına dahil olan ancak Avrupa Birliği'ne dahil olmayan bir takım devletler tarihte yaşanmış olan bu trajedilerden uzak, güven içinde sayılmazlar (yakın tarihte eski Yugoslavya'da yaşanmış ve hâlihazırda sürmekte olan Kosova'da yaşanmakta olan olaylar gibi). Avrupa Birliği'ni kurmak istemi altında bugün için yatan ana fikir, Birliği oluşturan üye devletlerin halklarının kimliklerine ve hürriyetlerine «topluluk için iyi olan üyeleri için de iyidir» ilkesinin uygulanmasına saygı gösterecek bir Avrupa'nın kurulması girişimidir. Zira, sadece halkların birliği, Avrupa'ya ve Avrupa'nın ekonomik ve siyasal yazgısına egemen olmayı güvence altına alabilir.

Avrupa Birliği hiçbir zaman kapalı bir dernek veya kulüp olmayı istememiştir. Topluluk kendi içine kapanan surlarla çevrili bir oluşum da değildir. Çoğulculuk, demokrasi, hukuk devleti ve sosyal ilerleme olan Avrupa Birliği'nin ideallerinin Avrupa'nın sınırlarının dışında hüküm ifade etmesi, Topluluk tarafından her zaman amaçlanmıştır. Batı Avrupa'nın entegrasyon dinamiği Doğu ve Orta Avrupa'da -iki Almanya'nın birleşmesinde esaslı bir

⁴⁷ Bkn. NAGANT de DEUXCHAISNES Didier: “*Un médiateur pour l'Union Européenne*” in *Le Médiateur*, Centre d'Etudes Constitutionnelles et Administratives, Bruylant, Bruxelles, 1995, sh. 49-64.

⁴⁸ Bkn. AYACHE Georges: « *L'Idée européenne* » in *Les nouvelles frontières de l'Europe*, Economica, Paris, 1993, sh. 21-31; DEFARGES Philippe Morceau: age., sh. 9-24; *Le Livre de l'Europe*, sh. 36-59; SIDJANSKI Dusan, age., sh. 19 vd.; ZORGBIBE Charles : *Histoire de la construction européenne*.

biçimde katılma örneğinde olduğu gibi- siyasal ve ekonomik değişimlerde de etkili olmuştur.⁴⁹ Türkiye Cumhuriyeti, Topluluğun kuruluş anından itibaren Topluluğa tam üye olabilmek için siyasî iradesini sürekli olarak açıklamıştır. Ancak, bazen Topluluğa üye olmak için gerekli olan şartlar çeşitli sebeplerden dolayı yerine getirilememiştir. Avrupa Birliği'nin genişlemesinin söz konusu olduğu şu günlerde, yeni genişleme süreci içinde Türkiye'nin durumunun 12-13 Aralık 1997'de Lüksemburg'da toplanan Avrupa Birliği'ne üye devletlerinin hükümet veya devlet başkanlarının katıldığı toplantıda alınmış olan kararlar gereğince pek parlak olmamasına rağmen, Avrupa Birliği üyesi olmanın Türk insanına ne gibi avantajlar sağlayacağını bilmesi gerekmektedir. Ayrıca siyasilerin Avrupa Birliği'ne tam üye olmanın dışındaki bir çözüm tarzını benimsemesinin yerinde olmayacağını yukarıda belirtilen noktalar gereğince not edilmesi yerinde olacaktır.

Bu anlamda Lüksemburg zirvesi sonucunda Türkiye'nin tavrını açıklayan dönemin Başbakanı Sayın Mesut Yılmaz'ın 14 Aralık 1997 tarihinde yapmış olduğu beyanatının yerinde olduğu kanaatindeyiz. Zira bu zirvede Türkiye öteki aday ülkelerle aynı çerçevede, aynı iyiniyetli yaklaşımla ve objektif kıstaslara göre değerlendirilmemiştir. Türkiye'ye yeni ve olumlu unsurlar gibi sunulan Birliğin önerileri; Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye geçmişte üstlendiği ve yıllardır yerine getirmedeği yükümlülüklerdir. Yani Avrupa Birliği Türkiye'yi genel genişleme sürecinin içine almış, ancak bu süreçte ülkemizi diğer adaylardan ayırarak « Avrupa Stratejisi » altında tam üyeliğe gidip gitmediği belirsiz farklı bir yola sokmuştur. Kısacası on Doğu Avrupa ülkesiyle Kıbrıs (yani Kıbrıs Rum kesimi) açık bir şekilde üyelik sürecinde toplayan ve ayrı bir strateji belirleyen Avrupa Birliği Türkiye'yi bu gruptan ayrı tutmuştur. Avrupa Konferansı'na Türkiye'yi davet ederek yaklaşma stratejisi altında Avrupa Birliği; Birlikle Türkiye arasındaki mevcut Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesini, Türkiye'nin üyeliğe ehil olduğunun teyit edilmesini ve malî yardımların serbest bırakılmasını Kardak sorununun Lahey Adâlet Divanı'na götürülmesi, Kıbrıs ile üyelik müzakerelerinin engellenmemesi, insan hakları alanında olumlu gelişmelerin sağlanması gibi bir dizi şarta bağlamıştır.

Görüldüğü gibi Avrupa Birliği Türkiye'nin iç yapısına ve Kıbrıs dahil dış politikasına dair yanlı, önyargılı ve abartılı değerlendirmeler yapmıştır. Türkiye'nin bu durum karşısında tam üyelik süreci için yapmış olduğu ısrarlı tutumu yerindedir. Ancak Başbakanın 17 Aralık 1997 tarihinde A.B.D.'ne yapmış olduğu gezi öncesi Avrupa Birliği 6 ay içinde açık ve net olarak Türkiye'yi 12. aday ilân etmezse; Türkiye tam üyelik başvurusunu geri çekecektir beyanatını yerinde, gerçekçi ve ülkemizin ulusal çıkarlarına uygun

bir tepki olarak değerlendiremiyoruz. Nitekim daha sonra 18 Aralık 1997 günü, Başbakan Yardımcısı Sayın Bülent Ecevit: « Başvuru hakkımızdır. O gündemde kalır, üstüne varmayız » şeklinde açıklamada bulunma zorunluluğu hissetmiştir.

KAYNAKÇA

ALLAIS Maurice : *L'Europe face son avenir : que faire ?*, Editions Clément Juglar / Editions Robert Laffont, 1991, 309 sh.

ATAY Ender Ethem: « *La reconnaissance mutuelle des diplômés et des qualifications professionnelles* » exposé présenté dans le cadre de DEA de Droit Communautaire 92/93 de l'Université de Droit, d'Economie et des Sciences d'Aix-Marseille III (yayımlanmamış), 47 sh.

AYACHE Georges: « *L'Idée européenne* » in *Les nouvelles frontières de l'Europe*, Economica, Paris, 1993, sh. 21-31

BALMOND Louis, BOURRINET Jacques : *Les relations extérieures de l'Union européenne*, PUF, Que sais-je ?, Paris, 1995, 127 sh.

BARNIER Michel: « *Environment et solidarité européenne* » in *Les nouvelles frontières de l'Europe*, Economica, Paris, 1993, sh. 125-133

BENOIST-LUCY Xavier : *Une Monnaie pour l'Europe*, Hatier, Paris, 1992, 79 sh.

BERTHIAUME Marc - REVOL René : *La Communauté Européenne, De L'intégration Economique à l'union monétaire*, Librairie Vuibert, Paris, Septembre 1992, 172 sh.

BIZAGUET Armand : *Le grand marché européen de 1993*, PUF, Que sais-je ?, 3ème Edition, Paris, 1990, 128 sh.

BOURRINET Jacques, TORRELLI Maurice : *Les relations extérieures de la C.E.E*, PUF, Que sais-je ?, 4ème Edition, Paris, 1992, 127 sh.

CARTOU Louis : *L'Union européenne, Traité de Paris-Rome-Maastricht*, Précis Dalloz, Paris, 1994, 648 sh.

CARTOU Louis : *Communautés européennes*, Dalloz, 9ème Edition, Paris, 1989, 808 sh.

CEREXHE Etienne : *Le droit européen, la libre circulation des personnes et des entreprises*, Editions Nauwelaerts, Bruxelles, 476 sh.

La Charte communautaire des droits sociaux fondamentaux des travailleurs, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1990, 11 sh.

CLERC François : *Le marché commun agricole*, PUF, Que sais-je ?, 6ème Edition, Paris, 1981, 128 sh.

La Communauté européenne -1992 et au- delà, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1991, 34 sh.

La Communauté européenne et l'Amérique latine, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1991 (broşür).

La Communauté européenne et les pays méditerranéens, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1991 (broşür).

La Communauté européenne et la protection des consommateurs, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, Novembre 1990, 11 sh.

Communauté européenne et le tiers monde, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1991 (broşür).

Construire l'Europe social, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1993 (broşür).

COVILLERS Corinne : *Y a-t-il une politique extérieure des communautés européennes?*, PUF, Paris, 1989, 115 sh.

Le défi social, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1991 (broşür).

DEFARGES Philippe Moreau : *L'Europe et son identité dans le monde*, Les Editions STF, Paris, 1983, 222 sh.

DENIAU Jean-François, DRUESNE Gérard : *Le marché commun*, PUF, Que sais-je ?, 11ème Edition, Paris, 1991, 127 sh.

DESCHEEMAEKERE François : *Mieux comprendre le Traité de Maastricht*, Les Editions d'Organisation, 1992, 39 sh.

DESCHEEMAEKERE François : *L'Union Européenne les grands défis*, Les Editions d'Organisation, Paris, 1995, 128 sh.

DOUTRIAUX Yves : *La politique régionale de la CEE*, PUF, Que sais-je ?, Paris, 1991, 127 sh.

DOUTRIAUX Yves : *Le Traité sur l'Union européenne*, Armand Colin, Paris, 1992, 243 sh.

Le droit de pétition au Parlement européen, Service des Publications-Parlement Européen, Bruxelles (broşür).

DRUESNE Gérard, KREMLIS Georges : *La politique de concurrence de la CEE*, PUF, Que sais-je ?, 2ème Edition, Paris, 1990, 127 sh.

DUBOUIS Louis, GUEYDAN Claude : *Grands textes de droit communautaire*, Dalloz, 2ème Edition, Paris, 1990, 694 sh.

EMMANUELLI Henri : *Plaidoyer pour l'Europe*, Flammarion, 1993, 151 sh.

L'Energie dans la Communauté européenne, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, 4ème Edition, Luxembourg, 1990, 53 sh.

Etapas européennes, Chronologie de la Communauté européenne, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1997, 99 sh.

L'Europe contre le cancer, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, Janvier 1989, 19 sh.

L'Europe contre le cancer, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, Septembre 1990, 22 sh.

L'Europe de 1993 espoirs et risques, Hatier, 2ème Edition Paris, 1990, 377 sh.

L'Europe des Communautés, Nouvelle édition, La documentation Française, Paris, 1992, 176 sh.

L'Europe économique, La documentation Française, No: 264, Janvier-Février 1994, 108 sh.

L'Europe, partenaire mondiale, Les relations extérieures de la Communauté européenne, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1991, 34 sh.

Une Europe sociale, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, 4ème Edition, Luxembourg, 1990, 96 sh.

L'Europe société humaine, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1990, 67 sh.

FONTAÏNE Pascal : *Dix leçons sur l'Europe*, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1992, 39 sh.

FONTAÏNE Pascal : *L'Union européenne*, Editions du Seuil, Mai 1994, 233 sh.

GERBET Pierre : *La naissance du marché commun*, Editions Complexe, Bruxelles, 1987, 189 sh.

GICQUEL Jean: « *Citoyenneté et démocratie* » in *Les nouvelles frontières de l'Europe*, Economica, Paris, 1993, sh. 43-51.

GLASNIER Hans-Jaachim : “*Les objectifs de la Communauté Economique Européenne origine et développements*” in *Mélanges en hommage à Jean Boucauls*, Dalloz, Clamecy, 1991, sh. 285-295.

Un grand marché sans frontières, 3ème Edition, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1989, 66 sh.

GROEBEN Von Der : *Combat pour l'Europe, La construction de la Communauté européenne de 1958 à 1966*, Commission des Communautés Européennes-Collection Perspectives Européennes, Bruxelles-Luxembourg, 1984, 308 sh.

Guide des programmes et actions communautaires, Education, Formation, Jeunesse, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg-Bruxelle, 1993, 86 sh.

Halûk GÜNUĞUR (Çeviren ve Derleyen): *Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma (Roma Antlaşması)*, Genişletilmiş İkinci Baskı, Ankara, 1988, 315 sh.

HEN Christian, LEONARD Jacques : *L'Europe*, La Découverte, Paris, 1990, 126 sh.

HEN Christian, LEONARD Jacques : *L'Union européenne*, La Découverte, Paris, 1995, 123 sh.

ISAAC Guy : *Droit communautaire général*, 4ème Edition, Masson, Paris-Milan-Barcelone, 1994, 328 sh.

La journée de l'Europe, Le Monde Editions, Paris, Mart 1995, 61 sh.

KLEUNGEN M. : *Droit européen*, Techniplus, Toulouse, 1992, 250 sh.

LABOUZ Marie-Françoise : *Le système communautaire européen*, Berger-Levrault, Paris, 1988, 510 sh.

LACOSTE Yves: « *L'Europe: de l'Atlantique au Pacifique?* » in *Les nouvelles frontières de l'Europe*, Economica, Paris, 1993, sh. 13-19.

LARY Henri de: *La libre circulation des personnes dans la CEE*, PUF, Que sais-je?, Paris, 1992, 127 sh.

LAURETTE Philippe : *La construction européenne*, Syros-Alternatives, Paris, 1992, 135 sh.

Maastricht ou pas Maastricht, pour mieux comprendre et décider... le pour et le contre en 20 questions, Paris, 1992, 98 sh.

MAGLIULO Bruno : *L'Europe sociale des institutions et des hommes*, Nathan, 1991, 191 sh.

Le marché unique européen, Editions Romillat, Paris, 1991, 320 sh.

Le Livre de l'Europe, Atlas géopolitique, Stock / Edition 1, Montrouge, 1990, 317 sh.

MASCLET Jean-Claude : *L'Union politique de l'Europe*, PUF, Que sais-je ?, 4ème Edition, Paris, 1990, 128 sh.

MATHIEU Jean-Luc : *La Communauté européenne : marché ou Etat ?*, Nathan, Paris, 1990, 223 sh.

MATHIEU Jean-Luc : *L'Union européenne*, PUF, Que sais-je ?, Paris, 1994, 128 sh.

MILANO Serge : *Le revenu minimum garanti dans la C.E.E.*, PUF, Que sais-je ?, Paris, 1989, 125 sh.

La mise en oeuvre de l'Acte unique européen, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1990, 10 sh.

MORIN Edgar: *Penser l'Europe*, Gaimard Editions, 1987, 222 sh.

MOUSSIS Nicolas : *Les politiques de la communauté économique européenne*, Dalloz, Paris, 1982, 417 sh.

NAGANT de DEUXCHAISNES Didier : "Un médiateur pour l'Union européenne" in *Le Médiateur*, Centre d'Etudes Constitutionnelles et Administratives, Bruylant, Bruxelles, 1995, sh. 49-64.

Notre avenir agricole, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1992, 40 sh.

ÖZKAN İ. Reşat : *Dış Kapının Dış Mandalı Dış Politika*, Çınar Yayınları, İstanbul, 1997, 258 sh

PHILIP Christian: *Textes institutifs des Communautés européennes*, PUF, Que sais-je?, 2ème Edition, Paris, 1990, 127 sh.

Une politique agricole commune pour les années 90, Office des Publications Officielles des Communauté Européennes, Luxembourg, 1989, 96 sh.

La politique audiovisuelle de la Communauté européenne, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1992, 11 sh.

La politique commune de la pêche, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1991, 11 sh.

La politique de concurrence dans la Communauté européenne, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1992 (broşür).

La politique des consommateurs dans le grand marché, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1990, 42 sh.

La politique de l'environnement dans la Communauté européenne, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, 4ème Edition, Luxembourg, 1990, 60 sh.

La politique européenne des transports à l'horizon de 1992, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, Août / Septembre 1990, 11 sh.

Pratique du Marché Unique, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1992, 41 sh.

PRETOT Xavier : *Le droit social européen*, PUF, Que sais-je ?, Paris, 1990, 128 sh.

Protéger notre environnement, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1992 (broşür).

Des réseaux transeuropéens pour une Communauté sans frontières, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, Avril 1991, 10 sh.

RIDEAU Joël : *Droits institutionnel de l'union et des communautés européennes*, L.G.D.J., Paris, 1994, 893 sh.

RAOUX Alain, TERRENOIRE Alain : *L'Europe et Maastricht le pour et le contre*, Le Cherche Midi Editeur, Paris, 1992, 261 sh.

SIDJANSKI Dusan : *L'Avenir fédéralist de l'europe, La Communauté européenne, des origines au traité de Maastricht*, PUF, Paris, 1992, 440 sh.

Single European Act, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1986, 26 sh.

SOULIER Gérard : *L'Europe, histoire, civilisation, institutions*, Armand Colin, Paris, 1994, 461 sh.

TAVITIAN Roland : *Le système économique de la communauté européenne*, Dalloz, Paris, 1990, 249 sh.

TEZCAN Ercüment: « *Çalışma Yaşamında Kadın-Erkek Eşitliği ve Avrupa Birliği Çerçevesinde Uygulamalar* »19-21 Kasım 1997 tarihlerinde TODAİE tarafından düzenlenen 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek konulu konferansa sunulmuş olan tebliğ (yayımlanmamış), 32 sh.

Traité sur l'Union européenne, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1992, 253 sh.

TOULEMON Robert : *La construction européenne*, Editions de Fallois, Paris, 1994, 288 sh.

L'Unification Européenne, Création et Développement, 3ème Edition, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1990, 87 sh.

L'Union Européenne, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1992, 51 sh.

VALLEE Charles: *Le droit des Communautés Européennes*, PUF, Que sais-je?, 2ème Edition, Paris, 1986, 127sh.

Vivre à l'Européenne, Guide à l'Usage du Citoyen Européen, Office des Publications Officielles des Communautés Européennes, Luxembourg, 1989, 101 sh.

VOGEL Louis, VOGEL Joseph : *Le droit européen des affaires*, Dalloz, Connaissance du Droit, Paris, 1992, 128 sh.

WENGER Jean De : *L'Europe un destin voulu*, Hatier, Paris, 1977, 207 sh.

WOLTON Dominique : *La dernière utopie, Naissance de l'Europe démocratique*, Flammarion, 1993, 455 sh.

ZORGBIBE Charles : *La construction politique de l'Europe 1946-1976*, PUF, Vendome, 1978, 189 sh.

ZORGBIBE Charles : *Histoire de la construction européenne*, PUF, Paris, 1993, 376 sh.